

Hoofstuk 2

Die Klein Begin 1916–1933

Die opleiding neem 'n aanvang met een kerklike dosent, J.H.J.A. Greyventein, en 'n aantal universiteitsdosente. Die studentetal groei stadig. Die vertrek van professor Paterson en die koms van S.P. Engelbrecht in 1921 bring 'n belangrike wending. Wanneer B. Gemser in 1926 toetree, is daar drie dosente wat tegelyk ampsdraers van die Nederduitsch Hervormde Kerk is. Gemser is dosent in Teologie sowel as in Lettere en Wysbegeerte waar hy begin met die vestiging van 'n sterk departement Semitiese Tale. Engelbrecht se kundigheid omvat Kerkgeskiedenis sowel as 'n unieke kennis van die Voortrekker- en ou Tansvaalse geskiedenis en dit kom die Departement Geskiedenis ten goede. Die akademiese gehalte van die opleiding neem toe, en so ook die studentetal. 'n Bedreiging vir die voortbestaan van die Fakulteit teologie is afgeweer deur die tydige optrede van S.P. Engelbrecht en die tussenkoms van die Eerste Minister. Die selfstandigwording van die Universiteit van Pretoria en die Afrikaanswording van die Universiteit bring 'n veranderde konteks.

Sitasie: Oberholzer, J.P., 2010, 'Die Klein Begin 1916–1933', in 'Honderd Jaar Kerk en Teologiese Opleiding: 'n Kroniek van die Hervormde Kerk', *HTS Teologiese Studies/Theological Studies*, suppl. 9, 66(3), Art. #922, 22 pages. DOI: 10.4102/hts.v66i3.922

1916

21 Desember 1916

Die Raad van die Transvaal University College aanvaar 'n aanbeveling dat die Hervormde Kerk en die Presbiteriaanse Kerk elk een dosent sou benoem in die persone van doktor Greyvenstein en dominee E. Macmillan, dat hulle saam een lektor se salaris sou deel en dat die kerke verantwoordelik sou wees vir die res van hulle vergoeding.

Die Minister van Onderwys het die stigting van 'n Fakulteit Teologie aan die Transvaal University College goedgekeur maar bepaal dat die fakulteit eers vanaf 1918 amptelik sou funksioneer. Tot daardie tyd sou die opleiding dus nie-amptelik moes geskied. Inderdaad het die skriba van die Algemene Kerkvergadering, dominee Van Belkum, reeds in Julie 1916 die Transvaal University College kennis gegee dat die Kerk twee teologiese studente op die register sou plaas en ook die kursus uiteengesit wat van hulle verlang sou word. Die twee studente sou wees P.J.J. Venter en M.M.J. Basson wat albei hulle voorstudie in Potchefstroom voltooi het en wie se plekke reeds bespreek was om hulle studie in Holland voort te sit. Die volgende aanhaling uit 'n skrywe van Venter aan die Kuratorium op 17 Oktober 1916 gee die situasie goed weer:

Verder doet het myn genoegen u mede te delen dat wy met onze studies goed vooruitgaan – en ik geloof niet dat ik het mis heb als ik zou beweren dat de onderneming van onze Kerk aan deze plaats een volslagen sukses gaat worden – de heren professoren die ons voor 't Praepodeuties eksamen voorbereiden zijn knappe mensen, vooral Prof Paterson die ons Hebreeuws doceert & Dr Reininck die ons in Bybel-Grieks neemt. Godsdiens staat op de achtergrond alhier, maar dat is toe te schrijven aan het sterk verteenwoordigde Joodse element. We hebben nog geen begin gemaakt met Archaeologie en Encyclopaedie, beide vakken denkt Prof Paterson vallen onder de Theologie, maar ik geloof toch dat ze onder de voorbereidende vakken thuis behoren. Ik heb met ds Brandt daaromtrent gesproken en die zal het voor het Kuratorium leggen – Als het Kuratorium besluit ze in 't Praep Eksamen te nemen dan zal er voorziening moeten gemaakt worden vooral met Encycl aangezien Prof Paterson ons wel in Archaeologie zal kunnen nemen.

Wanneer presies die twee studente vir studie aangemeld het, is onseker. Venter het op 15 Julie 1916 in 'n brief aan dominee Van Belkum gevra wanneer hulle in Pretoria moet wees. Waarskynlik het die tweede semester eers in Augustus begin.

1917

25 Januarie 1917

Die Kuratorium vergader. Dit sou die belangrikste vergadering in die 8-jarige bestaan van die liggaam word. Dominee Van Belkum het gerapporteer dat hy teenwoordig was op 'n byeenkoms op 07 Desember 1916 tussen lede van die Universiteitsraad en 'n aantal predikante, verteenwoordigers van die Presbiteriaanse, Wesleyaanse, Hervormde en Nederduitsch Hervormende of Gereformeerde Kerke. Die volgende aanhaling uit die notule van die betrokke vergadering op 07 Desember van die Education Functions Committee van die Transvaal University College gee die verloop weer:

- I. *Was there a sufficient body of common matter to justify the establishment of a University chair or chairs?*
 - II. *Did the course suggested by the authorities of the Hervormde Kerk commend itself to the representatives of other Churches present?*
- Mr van Belkum and dr Greyvenstein stated that the Hervormde Kerk had decided officially to support the scheme, and had in fact already enrolled two candidates for their ministry upon the College register. More would follow. Mr Burnet (General Superintendent of the Wesleyan Church in the Transvaal) heartily supported the proposals which he considered entirely feasible and desirable. Mr Bosman promised the scheme his full personal support. Mr Davies also approved the scheme, remarking that his own training had followed very largely the lines now suggested. Mr MacMillan (member of the Theological Training Committee of the Presbyterian Church) expressed himself as entirely in favour of the solution proposed. As the title of the First Chair he suggested 'Professor of the Philosophy and History of Religion'.*

Die besluit wat gevolg het, was:

In view of the entire unanimity which characterised the meeting, the Committee resolved unanimously to recommend the scheme to the favourable consideration of the Council with a view to submission to the Minister.

'n Paar dae later het doktor Engelenburg vir dominee Van Belkum gesien en hom meegedeel dat die 'Universiteitsraad besluit het om die regering te vra om voorlopig twee lektore te benoem, een Engelssprekende en een Hollandssprekende, besoldig deur die staat'. Verder was die verwagting dat die Hervormde Kerk en die Presbiteriane elk een professor sal benoem en bekostig.

In die bespreking wat gevolg het, het A.D.W. Wolmarans gevra daar 'n waarborg is dat nie miskien 'n moderne professor deur die

staat benoem sal word nie. Dominee Van Belkum het geantwoord dat 'die Universiteitsraad die versekering gegee het dat hulle by die benoeming rekening sou hou met die Kuratorium'. Na verdere bespreking is die volgende besluit geneem:

Het Kuratorium, gehoord hebbende door ds van Belkum de bespreking van verskillende plaatselike predikanten met de Universiteitsraad op 7 Des jl over mogelike vestiging van een Theol fakulteit aan de Transvaalse Universiteit te Pretoria, heeft in z'n sitting van 25 Jan 1917 na zorgvuldige beraadslaging besloten deel te nemen aan de oprichting van een Theol fakulteit aan genoemde Univ. Het Kuratorium heeft dit besloten in het volle vertrouwen dat de Universiteitsraad van zijn kant zal voldoen aan de volgende door ons prinsipiële geoordeelde voorwaarden:

- I. dat vanwege de Universiteitsraad een of meer professoren zullen worden benoemd waarvan ten minste een Hollandsprekend zal zijn
- II. dat bij de aanstelling van zulk 'n professor of professoren rekening zal worden gehouden met de beginselen der Ned Herv Kerk in ZA
- III. dat de vanwege onze kerk benoemde professor in rang en stand gelijkwaardig zal zijn met de professoren van genoemde Universiteit
- IV. dat de verdeling der vakken zal geschieden in overleg met de door de Kuratorium benoemde professor
- V. dat de studenten uit onze kerk aan de Transvaalse Universitet als studenten der Universiteit zullen worden ingeschreven.

Nadat hierdie besluit geformuleer is, het die Kuratorium oorgegaan tot die benoeming van 'n hoogleraar.

A.D.W. Wolmarans was van mening dat hulle moes wag en kryk of hulle iemand uit Holland kan kry [hy wou nie graag dat Pretoria so gou weer vakant sal word nie], maar 'ds van Belkum verklaart sich hier prinsipiële teen. Hij wil niet iemand uit Holland maar een geboren Afrikaner'. Op voorstel van ouderling Engelbrecht gesekondeer deur dominee Fourie is na bespreking besluit op doktor J.H.J.A. Greyvenstein, predikant van Pretoria, teen 'n vergoeding van £600 per jaar.

Jan Hendrik Jacobus Antonie Greyvenstein, gebore 17 Maart 1878 op die plaas Driefontein in die distrik Barkly-Oos, was die oudste seun van Hendrik Jacobus Greyvenstein en Gertruida Anna Magdalena Maria Smit. Hy het na sy matrikulasie aan die Victoria College in 1897 vir ses maande skoolgehou en toe teruggekeer vir die Kaapse Intermediêre Eksamen. Daarna het hy ingeskryf vir die BA-graad, maar hy het sy studie onderbreek om as Kaapse rebel deel te neem aan die Engelse oorlog. Hy is gevange geneem in 1900 maar vrygelaat om onder toesig van die Kaapse regering sy studies privaat voort te sit en in 1902 het hy die BA-graad ontvang. Daarna skryf hy in by die Kweekskool op Stellenbosch en voltooi sy studie daar in 1905. Na aflegging van die kandidaatseksamen en legitimasie vertrek hy na Edinburgh vir verdere studie. Die semester was daar reeds aan die gang, en daarom verskuif hy na Utrecht waar hy op 21 Junie 1906 inskryf vir die doktorsale studie. Hy het steeds waardering uitgespreek vir die hoogleraars Valetton, Van Veen, Visscher en Van Biljon onder wie hy die studie onderneem het, met Nuwe Testament as hoofvak. Tydens 'n kort besoek aan Berlyn maak hy ook kennis met die lesings van Harnack, Deissman en Seeberg. Hy promoveer op 27 Januarie 1911 in Utrecht met 'n proefskrif getitel *Het Sociale Utilisme van Bentham*. Terug in Kaapland werk hy eers tydelik in die gemeente Kaapstad, waarna hy 'n beroep aanvaar na die gemeente Sutherland. Met die Hervormde Kerk van SA het hy indirek kennis gemaak toe hy in Utrecht studeer het. Volgens H.M. Rex het A.D.W. Wolmarans in Den Haag met Greyvenstein 'n onderhoud gevoer en ook briewe met hom gewissel toe hy in opdrag van die Kerkraad van Pretoria in Holland op soek was na 'n predikant vir Pretoria. Rex beweer dat die betrokke predikant nie alleen die tweede predikant van

die gemeente sou wees nie maar ook sou voortgaan met die opleiding van teologiese kandidate soos professor Muller. Nadat Ruysch van Dugteren vertrek het, en die gemeente meer as twee jaar vakant was, het die kerkraad van Pretoria hom dus nou gewend na Greyvenstein. Dominee C.W. du Toit het saam met die skriba van Pretoria, ouderling L.L. Steen, by Greyvenstein aangedring dat hy die beroep aanneem. Op 03 Mei 1914 is hy bevestig as predikant van Pretoria deur dominee H.C.M. Fourie nadat dominee C.W. du Toit die prediking waargeneem het. Sy intreepreek die aand was na aanleiding van Romeine 1:16. Greyvenstein is op 09 Julie 1915 getroud met Ida Ruysch van Dugteren, suster van sy voorganger.

26 Februarie 1917

In antwoord op 'n skrywe van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering, besluit die Senaat van die Transvaal University College:

- I. *One of the College lecturers or professors in Theology to be Dutch speaking: the scheme submitted by Council to the Minister had explicitly specified the appointment of two lecturers, one Dutch-speaking, the other English-speaking*
- II. *In all appointments regard to be had to the principles of the Hervormde Kerk: in view of the fact that the teaching of the College lecturers in Theology would be entirely confined to the Non-dogmatic branches, and in view of the fact that so far as these branches were concerned the position of the four churches who had associated themselves with the scheme was the same, it was felt that an assurance to this effect could be given to all the churches concerned. Unless this could be done, the scheme was unworkable.*
- III. *Standing of the church professors: The professors appointed by the churches for their own dogmatic teaching would be treated by the professors of the College on a footing of absolute equality so far as position and standing were concerned. But the Church professors, being neither appointed by, nor responsible in any way to the College authorities, could not be granted a seat upon the Senate. On the other hand they would be members of the Theological Faculty Committee and would thus have a voice in the decision of all matters in which the Theological Faculty Committee was exclusively concerned, such for instance as the division of the work between the various members.*
- IV. *The students of the Hervormde Kerk to be enrolled as students of the College; this had already been done.*

16 Maart 1917

Die Raad van die Transvaal University College keur die antwoord van die Senaat aan die Kerk goed.

20 Maart 1917

Die Kuratorium vergader saam met die lede van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering en doktor Greyvenstein. Daar is besluit dat doktor Greyvenstein op 01 April diens sal aanvaar en studielenings is toegeken aan P.S. Grobler van Zeerust en H.P. Wolmarans van Ermelo. Die Greyvenstein-gesin het hulle vereers op Irene gevestig, maar op 02 September 1917 skryf hy aan sy vriend dominee Brandt dat hy 'n huis gekoop het in Schoemanstraat omdat daar te veel tyd verlore gaan met die heen en weer reis. Dit was Schoemanstraat 1003 waar hy en sy gesin bly woon het tot met sy dood.

01 April 1917

Die Departement Teologie begin met sy werksaamhede. Die lesings was vir 'n tweejarige BD-kursus. MacMillan is aangestel vir Die Ou-Testamentiese vakke en is daarin bygestaan deur professor A.C. Paterson. Mettertyd het MacMillan hom

toegesps op Apologetics. Geen Presbiteriaanse studente het vir studie ingeskryf nie, en die aanstelling van MacMillan was dan ook uiteindelik nie 'n kerklike aanstelling van die Presbiteriaanse Kerk nie. Greyvenstein het naas die Nuwe-Testamentiese vakke ook Dogmatiek, Kerk en Dogmengeskiedenis en Kerkreg en ook Christelike Eriek behartig. Hy het op 01 April afskeid geneem van die gemeente Pretoria.

Alfred Croom Paterson was 'n pastorieseun uit die Skotse Presbiteriaanse Kerk wat in Edinburgh 'n MA graad ontvang het [ekwivalent van 'n BA] en in Oxford 'n MA in Moderne Tale en Kunste. Hy het in 1903 na Suid-Arika gekom as deel van Milner se 'Kindergarten' wat skole moes vestig en die onderwys moes struktureer met die oog op Milner se opset om die twee gewese republieke so gou moontlik te verengels. Toe die Transvaalse Universiteitskollege tot stand kom, is Paterson gewerf om die klasse in die Klassieke, Wysbegeerte en Hebreeus waar te neem. In 1916 word hy Registrateur en einde 1917 ook rektor van die TUK.

Ebenezer MacMillan was ook 'n seun van 'n Skotse Presbiteriaanse predikant. Hy het in Glasgow teologiese opleiding ontvang en ook 'n tyd in Marburg deurgebring. Na toetred tot die bediening in 'n Skotse gemeente, aanvaar hy in 1917 die beroep na die St Andrews Gemeente in Pretoria. Hy is in 1918 deur die Transvaal University College op aanbeveling van die Presbiteriaanse Kerk benoem as deelydse dosent in die Geskiedenis en Filosofie van die Godsdienst en het ook die lesings in die Ou-Testamentiese vakke waargeneem.

18 April 1917

Die vraag of 'n hoogleraar in die teologie ook predikantswerk mag verrig, word deur die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering behandel, wat soos volg besluit het:

dat een professor of emerituspredikant niet consulent kan zijn eener gemeente zie art 58,65,99.100 maar is van oordeel dat professoren en emeriti predikanten op verzoek van andere leraars en hun kerkraad onder hunne verantwoordelijkheid de sacramenten kunnen bedienen, totdat de Algemene Vergadering hieromtrent bepalingen zullen hebben gemaakt.

15 Mei 1917

De *Hervormer* publiseer 'n brief van student S.P. Engelbrecht uit Utrecht waarin hy 'n voorstel van dominee Van Belkum oor 'n fonds vir Teologiese Studie entoesiasies ondersteun.

11 September 1917

Die Senaat van die Transvaal University College besluit om by die Raad goedkeuring te vra vir die vorming van subkomitees vir die onderskeie departemente. Vir Teologie was dit professore Greyvenstein, Paterson en Reinink. As nuwe departement het Teologie op 14 November 1917 'n toekenning van £25 ontvang vir die aankoop van boeke.

27 September 1917

Die Kuratorium neem kennis van die bedanking van dominee C.W. du Toit weens swak gesondheid. Aandag is gegee aan die swak finansiële toestand van die opleidingsfonds en daar is besluit om die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering kennis te gee dat die Kuratorium begroot het vir £1200 en dat daarvan nog net 'n klein gedeelte opbetaal is deur gemeentes, en te vra dat genoeg geld aan die kassier beskikbaar gestel word om die verpligtinge van die Kuratorium na te kom.

Voorts is besluit dat predikante en studente wat voorskotte ontvang het vir studie dit binne vyf jaar na die begin van

hulle ampsbediening moet begin terugbetaal in gelyke driemaandelikse paaielemente en dat hulle voor die afbetaling 'n lewensversekeringspolis ten bedrae van die leningsbedrag aan die Kuratorium moet sedeer.

Kennis is verder met dank geneem dat 'n meneer Pritchard 'n boekeskenking aan die Teologiese afdeling van die biblioteek van TUC gedoen het. Op dieselfde dag, 27 September 1917, het dominee Van Belkum, skriba van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering, die Kommissie meegedeel dat S.P. Engelbrecht besluit het om nog twee jaar in Holland te bly om sy doktorale studie af te handel. Die vergadering het met instemming daarvan kennis geneem.

1918

29 Januarie 1918

Die Jaarboek van die Transvaal University College vermeld in 1918 vir die eerste keer as personeel van Teologie vir J.H.J.A. Greyvenstein en E. MacMillan. In 1918 het twee nuwe studente vir studie aangemeld, die tweeling J.G.M. en T.F.J. Dreyer van Potchefstroom. M.M.J. Basson het sy studie gestaak na 'n lang verskil met die Kuratorium oor die assuransie wat die studieleninge moes dek en oor die houding en optrede van die kassier, J.A. Malherbe, teenoor hom. 'n Klein beroering het ontstaan toe die Kuratorium by monde van dominee Fourie verneem dat student P.J.J. Venter lesings in Hebreeus waarneem tydens die afwesigheid van professor Paterson. Dominee Fourie het gesê die Kuratorium kan nie sulke 'amateur-professor-tjies' toelaat nie. Professor Greyvenstein is gevra om dit onmiddellik stop te sit.

13 Maart 1918

Professor Greyvenstein het aan die Kuratorium verduidelik dat Paterson met verlof gegaan het en niemand kon kry om in sy plek waar te neem nie. Greyvenstein het hom toe aangeraai om Venter te vra om die jong studente te help, en het self geen beswaar daarteen gehad nie. Venter self het in 'n skrywe aan die skriba van die Kuratorium verduidelik dat hy geen lesings gegee het nie, maar net die studente gehelp het met die Hebreeuse grammatika. Fourie het hierop vlymskerp gereageer in 'n skrywe omdat hy self nie teenwoordig kon wees op die vergadering nie. Die Kuratorium het besluit dat hy die beginsel wil handhaaf dat geen student sal optree as professor nie.

14 Maart 1918

Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering neem kennis van die bedanking van dominee C.W. du Toit as lid van die Kuratorium en benoem dominee P.W. Ennis in sy plek.

1919

05 Maart 1919

Die Kuratorium keur 'n konsep leerplan goed vir die BD studie.

- Eerste jaar kursus: Latyn, Grieks, Hollands of Engels, Natuurkunde of Sociologie of Geskiedenis.
- Tweede jaar kursus: Grieks (inbegrepen NT Grieks), Latyn of Hollands of Engels, Zielkunde, Logika, (een voorbereidend kursus in Hebreeus).
- Derde jaar kursus: NT Grieks, Hebreeus, Ethiek, Beginselen en geskiedenis der Metaphysika.

Studenten met BA begin hier:

- Vierdejaar kursus: O en NT Eksegese, Christelike Eriek, Kerkgeskiedenis, Bybelse Teologie, Geskiedenis van die godsdienste en Psychologie van die godsdienst.
- Vyfde jaar kursus: O en NT Eksegese, Kerkgeskiedenis, Dogmengeskiedenis, Geskiedenis van die godsdienste, Wijsbegeerte v.h. Theïsme en van die Godsdienst, Christelike Apologetiek.

In het 4e of 5e jaar een sociologies onderwerp

BA kursus ter toelating tot het 4e jaar BD:

I. Grieks, Hollands, Latyn, Geologie

II. Grieks, Logika, Hollands, Zielkunde, (Hebreeus)

III. Grieks, Logika, Hebreeus, (Ethiek)

‘n Vraestel het bewaar gebly vir Bybelse Teologie, Nuwe Testament, Vierde Jaar, wat nie ‘n datum noem nie. Sewe vrae moes beantwoord word:

- I. Wat verstaat gy onder deze tak van wetenskap en welke is haar verhouding tot de dogmatiek?*
- II. Geef een korte beschrijving van de godsdienstige opvattingen der Joden tydens het optreden van Jezus. Geef voorbeelden uit de Synoptici.*
- III. Hoe stond Jezus tegeover de wet? Hoe Paulus?*
- IV. Wat was het onderwijs van Jezus over den Heiligen Geest volgens Johannes? Vergelijk dit met de voorstelling der Synoptici.*
- V. Beschrijf de ‘Rechtvaardigmaking’ by Paulus.*
- VI. Vergelijk de opvatting van ‘Geloof’ by Paulus en by de schryver van de Brief aan de Hebreeën.*
- VII. Wat leerde Jezus aangaande het ‘Koninkrijk Gods’?*

12 Junie 1919

Die 39ste Algemene Kerkvergadering begin. Afvaardiging na die vergadering was nou beperk tot twee ouderlinge en een diaken per gemeente. Dominee L.E. Brandt is herkies as voorsitter, met dominee S. Vermooten as sekundus, dominee Jac van Belkum as skriba met dominee H.C.M. Fourie as sekundus. Vir die eerste keer het sitting geneem dominees H.D. van Broekhuizen wat in 1917 uit die Nederduits Gereformeerde gemeente Kuilsrivier na Pretoria beroep is, A.J. Barger wat in 1918 uit die Nederlandse gemeente Bovensmilde na Johannesburg beroep is as medeleraar van dominee Brandt, en P.J. Ebersohn wat in 1918 uit die Nederduits Gereformeerde Kerk na Lichtenburg beroep is. Dominee M.J. Goddefroy het in 1917 emeritaat aanvaar. Dominee K.T. van den Heever het teruggekeer na die Nederduits Hervormde of Gereformeerde Kerk.

Op voordrag van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering is op die Kuratorium verkies: Dominees L.E. Brandt, Jac van Belkum, P.W. Ennis, H.D. van Broekhuizen, en ouderlinge G.J. Engelbrecht, A.D.W. Wolmarans, J.A. Malherbe, J.H. Vorster en N.J. Campher. Dit val op dat dominee H.C.M. Fourie nie weer voorgedra en herkies is nie.

Die rapport van die Kuratorium is aanvaar. Daar is besluit dat die Kweekskoolfonds voortaan beheer sal word deur die nuut aangestelde Administrateur van die Kerk. ‘n Versoek van ouderling J.A. Malherbe dat ‘n bonus aan hom betaal word nadat hy die fonds vir 10 jaar beheer het, is nie toegestaan nie. Uit die verslag van professor Greyvenstein het geblyk dat student P.J.J. Venter van voorneme was om sy eerste kandidaatseksamen in die loop van die jaar te doen, dat H.P. Wolmarans die tweede jaar BD geslaag het en die Dreyer-broers die eerste jaar, terwyl P.S. Grobler Hollands en Wysbegeerte nie geslaag het nie. In die volgende vakke is gereeld lesings gegee: Eksegese O en N T, Biblica, Theisme, Geskiedenis van die Godsdienste, Wysbegeerte van die Godsdienste, Dogmatiek, Etiek (Wysgerige en Christelike), Kerkgeskiedenis, Wysbegeerte, Grieks (Klassiek en Hellenisties).

Hierdie Algemene Kerkvergadering het ook weer ‘n lang bespreking gevoer oor die opleiding. Dit was na aanleiding van ‘n beskrywingspunt van die Westelike Ring en ook ‘n beskrywingspunt van dominee Van Broekhuizen wat Artikel

71 van die Kerkwet wou wysig. Dominee Vermooten het die bespreking ingelei en onder andere gesê:

Het geldt hier een levenskwestie. Het doel der prediking is de dienst des Woords en de opleiding tot lenaars in de Nederduitse Hervormde Kerk moet tot dit doel voeren. Daarom vraag ik: Is het recht dat de leraren onzer Kerk nu worden opgeleid aan een Staatsinrichting? De oude Akademiën werden vroeger opgericht ten behoeve van de Kerk. Later zijn de Akademiën geworden staatscholen en is de opleiding tot leraren aan die scholen dikwels een mislukking, omdat ze neutraal zijn, wat men niet kan zijn. ... Theologie wordt alleen bestudeert door mannen, die leraars worden en daarom moet de Kerk hen doen leren. Grote mannen als Dr Bavinck, van Velden, Kuiper en Vos, zeggen dat de Kerk haar eigen school moet hebben. De Theologische Wetenschap is gebonden aan de Kerk, is geestelik, zaligend, kan niet staan onder andere wetenschappen, daarom kan zij niet gedoceerd worden aan het Transvaalse Universiteits Kollege. Ds MacMillan kan zich niet aan de belijdenis houden, omdat zijn Kerk er geen heeft.

Later in die bespreking het dominee Vermooten ook nog gesê dat:

Potchefstroom as grootste en oudste gemeente reg het op die kweekskool; hy wil nie daar ineensmelting hê nie maar samewerking, omdat ons studente daar meer kans het as hier om as leraars gevorm te word.

Komende van ‘n persoon wat self sy opleiding aan die Ryksuniversiteit in Utrecht gehad het, was dominee Vermooten se uitsprake verbasend. Ouderling Hofland het dan ook dadelik gevra of dominee Vermooten sy besware ook gevoel het toe hy in Utrecht gestudeer het, en of sy professore minderwaardig was teenoor die van die Gereformeerde Kerke. Dominee Van Belkum het daarby aangesluit en het daarop gewys dat die Kweekskool in Potchefstroom ook staatsgeld ontvang. Sy standpunt was: ‘*Brede wetenschappelijke ontwikkeling met geloof kan niet anders dan de kerk ten zegen zijn.*’

Dominee Van Broekhuizen het sy standpunt soos volg gestel:

Wij moeten een eigen kweekschool hebben. Al onze Kerken hebben die. Hier in Pretoria staan we alleen en zijn we vreemdelingen. Hier hebben wij geen mannen, die voor ons sympathie hebben. Hier is het een gebrouw van alle naties. Het geldt hier een levenskwestie, geen godsdienst kwestie. ... Wetenschap is nodig, maar de mannen hier staan niet so hoog als die in Potchefstroom. Er zal een andere geest komen onder onze mensen, wanneer ze weten dat we onze eigen opleiding krijgen. Ook ik wil geen broekkast opleiding, maar als we geen eigen school kunnen hebben, laat ons dan naar Potchefstroom gaan, waar mannen zijn die dezelfde leer hebben als wij. Vragen we Ds MacMillan onze belijdenis te ondertekenen, dat zal hij niet kunnen doen, omdat hij er geen heeft. De trouwbreek is begonnen bij het TUK, dat geen theologiese professor heeft benoemd. [Om te beweer dat die kerk van John Knox geen belydenis het nie, was darem verregaande.]

Naas dominee Van Belkum het ook ander predikante soos Brandt, Barger, Kuhn, Strydom en Prinsloo hulle uitgespreek vir behoud van die opleiding aan die Transvaalse Universiteitskollege. Dominee S.J. Strydom se bydrae is soos volg genotuleer:

De broeders die naar Potchefstroom willen, verlangen dat we alleen formulier ondertekenaars zullen laten leren. Paulus heeft nooit formulieren ondertekend. Het is niet de vraag of we de formulieren kennen, maar of God ons kent en wij Hem. De oudere broeders lenaars hebben onze Kerk door de grootste bezwaren heengebracht. Ze konden dat omdat zij de wereld kenden, die ze aan de Universiteiten hadden leren kennen. Wij kunnen geen dwaling bestrijden als we hen die de dwaling leren, niet kennen. Dr A. Kuiper heeft gestudeert in Leiden, waar alles geleerd werd en wordt, en juist daarom is hij de man geworden

die hij is. Laat ons van onze studenten geen jongetjes maken die opgepast moeten worden. Ook ik heb getwijfeld, maar Goddank, Hij heeft mij erdoor geholpen, omdat ik aan een universiteit was opgeleid.

Belangwekkend was ook die bydrae van professor Greyvenstein:

Ds Vermooten heeft zijn zaak goed bepleit als een advokaat, maar was eenzijdig. Ook ik kan autoriteiten aanhalen, even krachtig als de zijne, die pleiten voor universitaire opleiding. Laat ons niet bang worden voor mislukking. Er is in Holland mislukking, maar die is de schuld van de Kerk zelf, die haar studenten te grote vrijheid geeft. Ook wat maken we met een man die nooit twijfelde? In Art 123, het ondertekeningsformulier, hebben we waarborg genoeg. We moeten onze jonge mannen gelegenheid geven om te overwinnen. Men zegt het Universiteits Kollege heeft trouwbreuk gepleegd. Maar we hebben niet alleen daar ds MacMillan, ook Prof Dr Reinink, Prof Dr Paterson, de knapste man voor Hebreëuwisch in geheel Zuidafrika. Als wij de beschrijvingspunten aannemen, plegen wij trouwbreuk. We zijn in Petoria geen vreemdelingen; we worden als gelijken behandeld; ik heb zitting in de senaat; zij raadplegen mij; het lijkt mij of die twee broeders denken dat alleen ds MacMillan, en niet ik, invloed hebben op de studenten. Ze vergeten, dat ik met hen omga als vader met zijn kinders. Er is geen gevaar voor mislukking. Wij krijgen mannen gehard in de strijd, die de wereld kennen, toegerust tot het Evangelie, die ook omgaan met aanstaande advokaten, dokters, leraars aan scholen. Onze jonge mannen ondergaan niet alleen invloed, er gaat ook invloed van hen uit.

Verskillende ouderlinge het ook die opleiding in Pretoria ondersteun.

J.J. Prinsloo van Erasmus het onder andere gesê: *‘Opvoeding in kleine kringen is niet altijd gewenst. Tegenspoed en twijfel leert denken en onze Professor kan terecht helpen als er twijfel onstaat.* Die besluit wat uiteindelik geneem is op voorstel J.J. Prinsloo, sekondant J.P. Prinsloo, het gelui:

Deze vergadering besluit dat de Theologiese Kweekskool voor het tegenwoordige blijve waar hij is en zoals hij is. Dat echter zo spoedig mogelijk, indien de financien het toelaten, nog een professor zal benoemd worden. De vergadering spreekt zich echter uit ten gunste van een eigen Kweekskool wanneer de financien daarvoor aanwesig zijn.

Die voorstel van dominee Vermooten, sekondant dominee Van Broekhuizen, het net vyf stemme gekry. Dit het gelui:

De vergadering, gelet hebbende op de grote gevaren verbonden voor onze Kerk, waar haar theologiese school gevestigd is aan een staatsuniversiteit, besluit, dat het ons ideaal is een kweekskool te hebben voor haar zelf. Aangezien dit echter op dit ogenblik niet mogelijk is, besluit de vergadering haar kweekskool te verplaatsen naar Potchefstroom, waar in samenwerking met de kweekskool der Gereformeerde Kerk, die met ons op dezelfde belijdenis staat, onze studente zullen worden opgeleid.

Pas na hierdie besluit het ouderling A.H. Koomans van Potchefstroom ‘n onbestrede mosie voorgestel, geskondeer deur dominee Van Broekhuizen, dat die kerk al sy kragte sal inspan om ‘n tweede professor te benoem. Dit is aanvaar. Daarna het ouderling Koomans sy vroeëre aanbod herhaal om £50 vir die kweekskoolfonds te gee as daar nog 299 lidmate of groepe gevind kan word om dieselfde te doen. Dit is met dank aanvaar, en ouderling J.P. Prinsloo van Erasmus en P.L. Moolman het ook elkeen £50 belowe; die predikante gesamentlik £50. Die fonds was later bekend as die Koomansfonds, maar die gestelde doelwit is nooit bereik nie.

22 Julie 1919

Dominee Van Belkum word gekies as voorsitter van die Kuratorium, en dominee Brandt as skriba. Die vergadering het kennis geneem van die bedanking van ouderling J.A. Malherbe, die kassier. Verder is kennis geneem van die verslag van ‘n kommissie wat ondersoek moes doen na die wyse waarop dominee MacMillan klas gee. Dominee Van Broekhuizen het verseker dat Macmillan heeltemal modern is. Die rapport het vermeld dat die saak op ‘n misverstand berus, en is aangeneem. Hulp aan studente is beperk tot hoogstens £50 per jaar.

Die Kweekskool van die Gereformeerde Kerk in Potchefstroom het op 28 November 1919 sy 50 jarige bestaan herdenk. Dominee Van Belkum is deur die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering afgevaardig om die groete van die Nederduitsch Hervormde Kerk by dié geleentheid oor te dra.

29 November 1919

Dominee Van Belkum dra die groete van die Nederduitsch Hervormde Kerk oor by geleentheid van die halfeeufes van die Kweekskool van die Gereformeerde Kerk te Potchefstroom.

05 Desember 1919

Ouderling H.J. Visser neem sitting op die Kuratorium nadat hy deur die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering as lid benoem is. Die eerste Administrateur van die kerk, H.G.L.T.H. Roorda, was ook teenwoordig.

↻ 1920

19 Februarie 1920

Professor Greyvenstein neem sitting op die Senaat van die Transvaal University College, sy naam word weer in die notule van 27 Februarie 1920 vermeld maar daarna nie gou weer nie.

26 Februarie 1920

Op die vergadering van die Kuratorium is kennis geneem dat S.P. Engelbrecht sy doktorsale eksamen in Utrecht met goeie gevolg afgelê het, en sy broer (ouderling G.J. Engelbrecht) het meegedeel dat hy hoop om teen die einde van die jaar terug te wees.

27 Februarie 1920

Die Senaat besluit om die benoeming van nog ‘n professor in Teologie te verwys na ‘n komitee bestaande uit professore Paterson, Greyvenstein en MacMillan. Die komitee het op 22 Maart 1920 aanbeveel dat die instelling van ‘n voltydse professoraat in Ou Testamentiese Letterkunde, Teologie en Kerkgeskiedenis goedgekeur word. Die Senaat het dit goedgekeur vir deursending aan die Raad.

15 April 1920

Die Raad beluit: *‘It was agreed to ask the Department for the appointment of a full-time professor in Theology (also to lecture in Hebrew).’*

03 Junie 1920

Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering keur goed dat £50 aan S.P. Engelbrecht op sy versoek bewillig word vir bylaes by sy proefskrif bestaande uit dokumente wat hy in Holland gevind het.

Ouderling Koomans sorg vir ‘n lewendige bespreking. Hy het met C.J. Bodenstein as sekondant voorgestel:

De Algemeene Commissie kennis genomen hebbende dat de volgende vakken aan onze studenten onderwezen worden door

professoren die niet tot ons volk behooren, onbekend met onze taal en tradities, en bovendien geen lidmaten van een onzer drie Hollandsche kerken zijn, en zij zelf kunnen behoren tot eenige godsdiens of secte en zelfs geen geloof kunnen hebben, draagt de leden van het Curatorium op onmiddellijk maatregelen te nemen hierin verandering te brengen:

- *professor MacMillan schrift-verklaring van het Oude Testament*
- *professor Paterson Hebreeuwsch*
- *professor Mc Fadyen Bovennatuurkunde [les Metafisika] draagt den Scriba op onmiddellijk het Kuratorium byeën te roepen om deze saak te behandelen.*

By die bespreking van die voorstel is opgemerk dat dit net literariese vakke is en dat die hoofvakke deur professor Greyvenstein gegee word. Die voorstel is afgestem en die volgende aanvaar:

Die Kommissie wens uit te spreek dat ook zij niet geheel tevrede is met de inrichten van de kweekschool zoals die nu is, en dat zij dus hoopt dat de kerk zich zal inspannen om deze beter te maken.

04 Junie 1920

Die Kuratorium neem kennis dat dominee MacMillan op verlof gaan en dat sy klasse in Eksegese en Teologie waargeneem sal word deur die rektor, professor Paterson, en dominee S. Menzies. Die Kuratorium het ook kennis geneem dat P.J.J. Venter proponents-eksamen gedoen het.

05 Junie 1920

Ouderling Koomans het oor die jare 1920–1930 telkens gesorg vir lewendige onderonsies. Hy skryf aan die voorsitter van die Kuratorium en vra antwoorde op die volgende vrae:

- I. *Waarom word van die teenswoordige studente 'n BA geëis niteenstaande die predikantenood daar dit 2 jaar langer neem, en nie onmiddellik oorgegaan na matriek met Dogmatiek en Teologiese vakke.*
- II. *Die name van die professore wat les gee aan ons studente in die verskillende vakke onder vermelding van vakke.*
- III. *Wanneer die eerste predikant gereed is en vervolgens.*

Dominee Brandt, skriba van die Kuratorium, het op 7 April soos volg aan hom geskryf:

Dank voor uw brief van 6 April. waaruit u bekende goede bedoeling spreekt. Het spijt mij evenwel op te merken dat daar bijna altijd in uw correspondentie een toon is van afkeurende critiek waardoor u den indruk geeft dat u andere menschen niet vertrouwt. Laat mij daarom beginnen met te zeggen dat uw brief van 5 Januarie behandeld is op de vergadering van het Kuratorium op 26 Februari dus byna twee maanden later. Toen is mij als scriba opgedragen van Professor Greyvenstein antwoord op uw vragen in te winnen. Op 11 Maart heb ik aan professor Greyvenstein geschreven en uw brieven aan hem gestuurd. Professor Greyvenstein heeft gemeend dat deze brieven op de vergadering van het Kuratorium behandeld zouden worden en zich dus niet gehaast daarop te antwoorden, totdat ik op ontvangst van uw brief van 26 Maart, op 30 Maart weer aan professor Greyvenstein geschreven heb en op 2 April zijn antwoord aan u gestuurd heb.

Op 28 Mei stuur dominee Brandt dan vir Koomans 'n volledige opgawe van wie watter vakke onderrig, inligting wat hy persoonlik van professor Greyvenstein gekry het. Dit en ook die besluit van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering op 03 Junie 1920 het nog nie vir Koomans trede gestel nie. Op 28 Augustus 1920 skryf hy weer 'n lang brief aan dominee Brandt en vra hy 'n ondersoek na die dosente Paterson, Macmillan, MacFadyen, Holloway en Reininck. Hy versoek antwoorde op die volgende vrae: 'maak of hulle bekend is met die belydenis van die kerk,

of hulle almal van Christelike lewenswandel is, of deur hulle onderwys gegee word in die moedertaal van die studente'.

15 Augustus 1920

Die promotor vir die proefskrif van S.P. Engelbrecht, professor H.Th Obbink, skryf 'n berig in *De Hervormer* oor die promosie op 02 Julie en beveel die proefskrif sterk aan.

1921

04 Januarie 1921

S.P. Engelbrecht, wat vroeg in Desember 1920 teruggekeer het en tuis was by sy familie op die plaas Witbank naby Morgenzon, doen proponents-eksamen en word toegelaat tot die leraarsamp in die Nederduitsch Hervormde Kerk.

Stephanus Petrus Engelbrecht was 'n seun van die Oos-Transvaalse Hoëveld, gebore op 21 Oktober 1891 as die dertiende en jongste kind van die Voortrekker Gerhardus Engelbrecht, wat twee keer getroud is, eers met Christina Johanna Sophia Dreyer en na haar dood met die weduwee Johanna Etresia Joubert, gebore Klopper. Stephanus is gedoop in Trichardsfontein op 21 November 1891 deur dominee M.J. Goddefroy. Gerhardus Engelbrecht het in die Engelse oorlog gesneuwel in 'n geveg naby sy plaas Witbank by Morgenzon op 03 Junie 1901. Een van sy seuns het in Natal gesneuwel, en die gesin het in die oorlog alles verloor. Dit lei daartoe dat die jong Fanie opgeneem word in 'n weeshuis op Middelburg, gestig in 1902 deur dominee A.P. Burger vir oorlogweeskinders. Die moeder moes as weduwee en verarmde nogtans 'n bedrag van £1.10 per maand betaal vir sy onderhoud daar. Hy woon in hierdie tyd die Middelburgse Kerkskool by waar hy goed presteer. Hy was daar van September 1903 tot Desember 1904. Hierna woon hy agtereenvolgens die Heidelbergse Volkskool, die La Gratitude Skool op Blesbokspruit, die Rietvlei Skool en die Standerton Public School by. In 1911 word hy leerling in Boys High op Pretoria. Ondertussen het hy ook die Hollandse eksamens van die Zuid-Afrikaanse Taalbond afgelê in 1906, 1908 en 1909. Reeds op 15 Oktober 1909 verskyn in *De Hervormer* sy eerste bydrae tot die geskiedskrywing van die Nederduitsch Hervormde Kerk. Dominee Van Belkum was redakteur en uitgewer van *De Hervormer*, en dit sal ongetwyfeld hy wees wat die byna agtienjarige jongman aangemoedig het om op hierdie gebied belang te stel. In *De Hervormer* van 15 April 1911 maak Engelbrecht opmerkings oor die gebrekkige statistiek in die *Almanak* van 1911 en wys hy daarop dat dominee Biccard se naam ontbreek in die lys van predikante. Verder stel hy voor dat die Kuratorium iemand moet benoem om gemeentes te besoek om bydraes vir die kweekskool in te samel en die stigting van die kweekskool te verduidelik. In 1912 skryf Engelbrecht in by die Teologiese Skool van die Gereformeerde Kerk te Potchefstroom en slaag die Matrikulasie-eksamen van die University of the Cape of Good Hope. In hierdie tyd korrespondeer hy met die Kuratorium oor die moontlikheid van die oprigting van 'n eie Kweekskool van die Nederduitsch Hervormde Kerk. In *De Hervormer* van 15 April 1913 verskyn 'n skrywe onder sy en D.J. Muller se name waarin hulle kritiek uitoefen op die optrede van dominee C.W. du Toit, wat dit bewerk het dat ouderling J.S. Perold herkies is as ouderling ten spyte van Perold se voorwaarde dat hy nie sal instaan vir die 2/6 vir die kweekskool nie. Dominee Du Toit het in die gemeente duidelik sy teenstand teen die gedagte van 'n eie kweekskool laat blyk. Die skrywe sluit af met die woorde:

Neen mijnheer de Redakteur, wij hebben genoeg van de strevers geest en het methodisme! Wij wensen de voetstappen der voortrekkers te volgen, die niet alleen vrij willen zijn van

het Engels bestuur, maar ook los van de Kaapse Synode. De methodistiese geest die in onze kerk is, hoe klein ook, doet ons genoeg kwaad. [Opmerklik voeg die redakteur van De Hervormer onderaan die brief by: ‘Wij hebben enkele woorden geschrapt.’]

Engelbrecht ontvang onder andere die volgende skrywe van dominee H.C.M. Fourie, skriba van die Kuratorium, gedateer 20 April 1913:

a. Het komt het Kuratorium voor dat het niet mogelijk zal zijn het volgend jaar reeds een begin te maken met een eigen opleiding tot het predikamt in de Nederduitsch Hervormde Kerk. b. Daar u van plan is naar Europa te gaan voor verder studie is het Kuratorium van mening dat u alleen die literarische klasse moet volgen. c. Het Kuratorium zal u een ondersteuning geven van £50 per jaar, alleen zolang de theologische opleiding in ZA nog niet definitief is vasgesteld.

Tien dae later op 30 April, skryf Fourie weer, blykbaar in antwoord op 'n navraag van Engelbrecht:

Het Kuratorium heeft niet gesproken over een of tweejarige cursus literarischen klas; maar eenvoudig de vakken met die voor intermediair eksamen vergeleken en toen is het voor de studie beter gebleken nu de literarische vakken aan te raden. Hoelang? dit moet u self weten. Het lijkt mij persoonlijk wenslik voor u en anderen die klasse te loopen en dan naar Holland te gaan. Ze hebben u op mijn voorstel £50 per jaar toegestaan. Ik wilde onvoorwaardelik, maar ik ben overstemd geworden. Nu is de conditie er by: als u in Holland besig is en de school wordt hier opgericht dan moet u hierheen komen om hier af te studeren. Daar ben ik tegen. Ik ben met u eens om niet terug te komen maar daar eenmaal zijnde ook daar af te studeren. Maar, maak u daarover niet bezorgd, ik zal daarvoor blijven strijden als het eenmaal zover mocht komen. Maar laat ik u nu oprecht behandelen. Luister toch niet naar degenen die u wijsmaken dat onse opleiding overmorgen zal beginnennen. U wordt misleid. Eerlik gezegd, hoop daar niet op maar baan zelf uw weg; ga naar Holland en studeer. Die hoop stuurt uw studie in de war. Want in de eerste jaren kan geen begin gemaakt worden, ten minste geen goed begin. En voor een slecht en prullig begin ben ik niet. Ik heb te veel liefde en respekt voor de kinders van mijn volk om hen met een soort school af te schepen. Ik zal mij met alle macht ertegen verzetten. Darentegen voor een goede en degelike opleiding zal ik altijd werken. We trachten die tot stand te brengen. Als u van plan is naar Holland te gaan kom mij dan nog eens in een vakantie zien. Wil u na die tweejarige kursus by my komen ook goed; maar beter is een universiteit zelf te bezoeken. Ik zal myn best doen maar u begryp ik kan nooit ook maar in de verste verte doen wat 5-7 professoren doen dat is luce clarius en bovendien, verandering van spijze maakt eetlust. Een persoon verveelt banja gou.

In *De Hervormer* van 15 Julie 1913 verskyn 'n brief van Engelbrecht waarin hy wys op die belangrikheid van die datum 08 Augustus, die datum waarop in 1853 die eerste Algemene Kerkvergadering geopen is. Hierdie brief vertoon 'n uitgebreide kennis van die geskiedenis wat voorafgegaan het en 'n verbasende kennis van die bronne. Engelbrecht het op 14 Augustus 1913 per skip, die Durham Castle, uit Durban na Holland vertrek, daar aangekom op 10 September, en is op 30 September ingeskryf as student in Utrecht. Daar het hy ononderbroke gestudeer tot in 1920. Danksy 'n dagboek wat strek van 05 Junie 1913 tot 08 Januarie 1916 is heelwat besonderhede bekend oor die einde van sy verblyf in Potchefstroom, 'n tydjie by sy familie daarna en die eerste jare van verblyf in Nederland. In daardie eerste jare in Holland het hy en S. Vermooten goeie vriende geword. Vermooten het hom kom ontmoet ná sy aankoms in Holland, en hulle was dikwels in mekaar se geselskap.

D.F. Erasmus was in dié tyd ook in Holland, en hulle paaie het ook gekruis. Engelbrecht was 'n tydlang lid van die studentevereniging 'Unitas Studiosorum Rheno-Trajectina', die studentekorps Voetius, later van die Utrechtse Studentencorps en die Teologiese Vereniging Secor Dabar. In die *Utrechts Studenten Weekblad Vox Studiosorum* het verskillende bydraes van hom verskyn. Gedurende 1916 was hy sekretaris van die Utrechtse Studenten Afdeling van die Algemeen Nederlandsch Verbond. Op 19 Junie 1914 het hy die propaedeutiese eksamen met goeie gevolg afgehandel. Die uitbreek en verloop van die eerste wêreldoorlog, 1914–1918, het gelukkig nie sy studie gestrem nie. Naas sy normale studie het hy elke geleentheid gebruik om in argiewe materiaal te versamel wat in verband staan met die geskiedenis van die Nederduitsch Hervormde Kerk. Op 07 Desember 1916 het hy die kandidaatseksamen met goeie gevolg afgelê. Aan die begin van daardie jaar, op 06 Januarie, is sy moeder oorlede. Hy het die tyding ontvang op 08 Januarie, wat ook die laaste dag van aantekening in die dagboek was. Sy eerste preek het hy op 10 Januarie 1917 gehou in die gemeente Nieuw Loosdrecht.

Vroeg in 1917 verskyn in *Stemmen voor Waarheid en Vrede* die belangwekkende artikel wat beskou kan word as sy debuut op die gebied van die kerkgeskiedskrywing wat sy lewe in beslag sou neem, naamlik 'Een Histories-Kritiese Onderzoek Histories Krities Onderzocht'. Dit was 'n reaksie op die boek van dominee C. Spoelstra *Het Kerkelijk en Godsdienstig leven der Boeren na den Grooten Trek Historisch kritisch onderzocht*, wat by die uitgewer J.H. Kok in Kampen verskyn het. Engelbrecht het in sy artikel laat blyk dat hy die bronne van die kerk- en staatkundige geskiedenis van die Boere-republieke volkome beheers en sy skerpsinnigheid gedemonstreer. Professor P.J. Muller het op 09 April 1917 hom soos volg uitgelaat oor die bydrae:

Amice... Ge hebt terecht de beweringen van Ds S. flink onder handen genomen en na uw betoog valt m.i. weinig meer te zeggen ...In verband met uw hist.krit. onderzoek voel ik mij gedrongen te vragen: Zou er nu werkelijk geen mogelijkheid zijn om vóór uw vertrek naar ZA nog doctoraal te doen en te promoveren? Of althans alleen doctoraal? 't Zou zo goed zijn voor uw toekomst. ... Ik kan de bezwaren zien, die u in de weg staan, maar zoo 't enkel financiële bezwaren zijn dan zou de ZA Vereeniging dunkt mij wel willen bijspringen.

Engelbrecht het besluit om die doktorsale studie in Utrecht te voltooi, en die sewejarige verblyf in Nederland het hom uiteindelik met 'n swaar studieskulde gelaat waarmee hy nog baie jare sou moes worstel. Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering het op 27 September 1917 met instemming kennis geneem by monde van die skriba, dominee Van Belkum, dat Engelbrecht nog twee jaar in Holland wil bly vir die doktorsale studie. Op 06 Maart 1918 het hy 'n proefpreek gehou in die Pieterskerk in Utrecht oor Hebreërs 13:8. Dit het plaasgevind onder die voorsitterskap van professor J.R. Slotemaker de Bruine. Engelbrecht se lang verblyf in Nederland het hom kultureel sterk beïnvloed. Daarvan is die volgende tekenend, uit 'n brief wat hy in 1920 van 'n Hollandse vriend, Boudewyn Spykerboer, ontvang het wat hom gelukkigens het met sy 29ste verjaarsdag, kort voor sy huwelik:

T'is me nog een raadsel hoe iemand als jij zoo door en door Hollander bent, en dat al waard in 1913. Van m'n meeste kennissen en vrienden sta ik mijlen verder af dan van jou. Als jij bij ons thuis waard, dan 'paste' jij heelemaal in die sfeer.

Engelbrecht het sy proefskrif verdedig op 02 Julie 1920. Sy promotor was professor H.Th. Obbink, wat dié taak oorgeneem het by professor Van Veen wat hom weens siekte daaraan moes onttrek. Die proefskrif was getitel *Geschiedenis van de Nederduitsch Hervormde Kerk in Zuid-Afrika sedert de Grootte Trek tot aan de*

Eerste Annexatie van Transvaal. Eerste Stuk. Vir die promosie self is slegs die eerste vier hoofstukke tesame met die stellings gedruk by J.H. De Bussy. Die volledige werk, met sewe hoofstukke en 54 bylaes, het eweneens by J.H. de Bussy, Amsterdam en Pretoria 1920, verskyn. In die voorwoord tot die proefskrif kom naas die akademiese dankbetuigings die volgende voor:

Het was op 23 Mei 1917, toen ik te Amerongen de gast was van U, Hooggeachte Dr Leyds. Een gesprek met U op die dag had het gevolg, dat ik niet in dat jaar ben gerepatrieerd; dit stemt tot dankbaarheid, evenals het U voldoening geeft.

Nu ik straks Nederland ga verlaten, roep ik mijn vele vrienden in alle delen des Lands een hartelik vaarwel toe. In mijn zevenjarige verblijf hier te lande heb ik Holland leren liefhebben, en ben ik zeer gehecht geworden aan dit oude Moederland, het Landeke aan de monden van de Rijn en de Maas, dat zulk een verbeven plaats in de wereldgeschiedenis inneemt. Mijn hele leven door zal ik het vele goede en schone, dat ik hier ontvangen mocht, blijven gedenken.

Die bylaes by Deel I van die Geschiedenis soos dit in 1920 gepubliseer is, bly steeds waardevolle bronne. Baie daarvan kom uit die Lauts-argief wat in besit van doktor W.J. Leyds was, baie ook uit verskillende argivale versamelings in Holland wat met groot sorg met die hand gekopieer is. Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering het op 03 Junie 1920 besluit om Engelbrecht daarvoor 'n voorskot te gee. Hierdie Deel I het gestrek tot met die afskeiding van die Gereformeerde Kerk in 1859. Tydens sy verblyf in Holland is hy getroud met Maria Jacoba Helena Gerretsen.

15 Januarie 1921

Dominee Van Belkum skryf 'n resensie in *De Hervormer* van S.P. Engelbrecht se *Geschiedenis van die Nederduits Hervormde Kerk in Zuid-Afrika*.

14 April 1921

Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering besluit om S.P. Engelbrecht te orden sodat hy sakramente kan bedien. Die ordening moes waargeneem word deur die voorsitter in die kerkgebou van Pretoria. Engelbrecht is beroep na Lichtenburg en na Marico maar het die beroepe bedank omdat hy intussen aangestel is as lektor in die Transvaalse Universiteitskollege. Die notule van die Raad van die Transvaal University College op 21 April 1921 meld: *'It was resolved to recommend the confirmation of the Rector's action in the matter of the emergency appointment of dr Engelbrecht in Church History and History of Dogma'*. Die aanstellingsbrief is gedateer 25 April 1921 maar dit meld dat die aanstelling geld vanaf 01 April.

15 April 1921

In 'n berig in *De Hervormer* oor nagmaalsviering in Heidelberg verskyn die volgende:

Een goede gebeurtenis was dat de gemeente in haar midden mocht hebben de kandidaat HP Wolmarans, die Zondagmorgen en avond preekte. Evenals de kandidaat PJJ Venter in Desember heeft ook de heer Wolmarans een zeer goed indruk gemaakt. Zijn prediking was ernstig en stichtelik. Heidelbergs gemeente is overtuigd niet alleen dat opleiding onzer jonge mensen voor de kerk noodig en heilzaam is, maar heeft ook nu de zekerheid dat hun opleiding in Pretoria goed is.

Die Kuratorium neem kennis van die aanstelling van Engelbrecht en benoem hom ook as professor vanweë die kerk met ingang 01 Januarie 1922 en met opdrag dat hy Kerkgeskiedenis, Kerkreg, Dogmatiek, Geskiedenis en Filosofie van die Godsdien en Bybelse Teologie sal doseer. 'n Bonus van £100 is toegeken aan professor Greyvenstein vir sy besondere verdienste in verband met die aanstelling van doktor Engelbrecht.

Hierdie verloop van sake het protes uitgelok van ouderling A.H. Koomans wat nie teenwoordig was toe die Kommissie op 14 April besluit het om Engelbrecht te orden nie. Koomans het op 20 April 1921 aan al die predikante geskryf en hulle mening gevra oor die voorgenome ordening en 'n moontlike wysiging van die bevestigingsformulier vir dié doel. Op 30 April 1921 skryf Koomans dan aan die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering onder andere soos volg:

Laat ik u eerst opmerken dat ik niets tegen de persoon van dr Engelbrecht heb, daar men mij waarschijnlijk zou kunnen verdenken, maar ik wil dat de Hervormde Kerk vrij blijft van eenige vlek of besmetting, opdat zij haar licht kan laten schijnen en gebaseerd blijft op de wet van haar voorouders. Het besluit genomen, zou door mij niet goedgekeurd zijn, wanneer ik ter vergadering was geweest, daar ik voelde dat het tegenstrijdig is tegen het Kerkenrecht en het lezen van de formulier, vroeg ik mij zelfs af, wie zal machtiging geven om dit te wijzigen, niet de Algemeene Commissie, maar de Algemene Vergadering.

Het spijt mij dan ook zeer wederom mijn stem te moet laten hooren bij deze protes aan te teekenen tegen het bevestiging van dr E. ... Ten zeerste betreure ik dit, het is mij onmogelijk om stil te blyven waar onregelmatigheden plaats vinden, ik zal en blijven protesteeren, dat is door mij getoond tijdens de onregelmatigheden der Kweekschool en het geen ook nu plaats vind. ... De wijziging van het Formulier is een der gevaarlijkste zaken, dien ooit in een kerk kan plaats vinden en waar een protest van vele zal getoond worden. Mijn opinie is, dat de Algemeene Vergadering het recht alleen heeft om machtiging te geven voor de bevestiging van dr Engelbrecht en dat ook die Hoog Eerw Vergadering de leiding zal aangeven op welke wijze het formulier zal gewijzigd worden en aan de Voorzitter der Vergadering machtiging geeft, dat zijn Ed alleen door opleggen der handen geordend zal worden.

23-24 April 1921

S.P. Engelbrecht preek in Trichardsfontein by die nagmaalsgeleentheid. Ouderling W.A. van Schalkwyk skryf in *De Hervormer* van 15 Mei:

Dit was vir die gemeente Trichardsfontein een grote voorreg om dr Engelbrecht in hulle midde te hê want zijn ouers was lidmaat van die gemeente en hy self is hier gedoopt in 1891, ons kan ook sê dit is been van ons been en vlees van ons vlees.

26 April 1921

Dominee H.C.M. Fourie vertrek na Holland vir afhandeling van sy promosie

19 Mei 1921

Die notule van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering gee die bespreking en gevoelens weer oor die verskille rondom die bevestiging van S.P. Engelbrecht as predikant. [Naas lede van die Kommissie was ook teenwoordig professore Greyvenstein en Engelbrecht, dominee S. Vermooten en D.F. Erasmus]:

Aan de orde een protest van Br AH Koomans tegen de ordening van professor SP Engelbrecht als leraar. Dr van Broekhuizen vindt het jammer dat dr Engelbrecht niet eenigen tijd als predikant heeft gediend. Hy kan egter geordend worden met het oog op sommige werkkringen, bv in de vacante gemeenten. De behoefte aan leraars in onze kerk is zeer groot en daarom is deze ordening voor de kerk noodzakelijk. Dr Engelbrecht kan voor de kerk ook in dit opzicht van groote hulp wezen. Ds Kubn acht de ordening ook zeer noodzakelijk met het oog op het gebrek aan leraars en de nood der vacante gemeenten. Dr Greyvenstein meent dat hy de verantwoordelijkheid op zich neemt voor de benoeming van dr Engelbrecht als lector aan de Universiteits College te Pretoria. Zijne benoeming was noodig omdat hyzelf hulp noodig had en

het in belang was van onze kerk. ZHGel acht die benoeming een eer voor onze kerk.

De Scriba zegt dat hij het jammer vindt dat in ons land en in onze kerk, wanneer iemand iets bestrijdt, altyd gezegt wordt 'ik heb teen de persoon niets.' Waartoe is het nodig dat te zeggen? Wij worden toch geacht, vooral in de kerk, voor beginselen op te treden of die te bestrijden en niet voor personen. Bovendien is groote verwarring in deze saak. Dr Engelbrecht wordt niet in eene gemeente bevestigd maar geordend als leraar opdat hij bevoegd is in voorkomende gevallen de sacramenten te kunnen bedienen in vacante gemeenten, of in plaats van de andere leraars. Aan die hulp hebben wij zeer groote behoefte. In de dagen van de Oost-Indische Compagnie werden alle naar Zuid-Afrika uitgesonden leraars als zij noch Candidaten waren door de Classis Amsterdam geordend en dan hier bevestigd in de gemeenten die zij dienden. De Weleerw heeren Murray, professor Hofmeyer en anderen zijn ook op die wijze in Holland geordend. Dr Engelbrecht is als Candidaat tot de Heilige Dienst toegelaten en wordt hy geordend als Bedienaar des Woords.

Br J.J. Prinsloo wijst op de Notulen der vorige Algemene Vergadering bladzij 66 waar wij lezen: dat professoren wel het Evangelie kunnen prediken en de Sacramenten bedienen, maar niet als konsulenten kunnen optreden. Om dit te kunnen doen moet dr Engelbrecht eerst geordend worden.

Br J.H. Vorster verheugd zich dat dr Engelbrecht als professor is benoemd. Wy kunnen iemand in zegenen om predikantswerk te kunnen doen. Waarom zullen wij zijne hulp niet inroepen. Wij hebben de recht en de macht om dit te doen.

Br Koomans wijst op zijn klachtbrief van April 1920. Hy meent dat om die te verijdelen, de Commissie Dr Engelbrecht heeft laten benoemen aan het Transvaalse Universiteits College. Dr Engelbrecht is een speelbal der Commissie geworden.

Professor dr Greyvenstein zegt dat dr Engelbrecht volstrekt niet de speelbal is der Commissie. ZHoog Geleerde heeft zich beschikbaar gesteld om in Potchefstroom de brief van br Koomans te bespreken in de gemeentevergadering maar men heeft hem nooit daarna gevraagd.

Br G.J. Engelbrecht beskouwt de professoraat van dr Engelbrecht voor de kerk noodzakelijk en dringend; even so nodig met het oog op den toestand van vele gemeenten zijn ordening.

Ds Vermooten geeft zijne sienswijze in zijn brief en zegt: het is geen persoonlik zaak. Dr Van Broekhuizen verklaart ook dat professor dr Greyvenstein hulp moest krijgen maar blijft bij het jammer te vinden dat dr Engelbrecht niet een paar jaar praktisch werk heeft gedaan. Wy moeten het formulier ernstig nagaan om dr Engelbrecht niets te laten beloven wat hij niet kan nakomen.

Br van der Merwe zegt dit ook.

De Voorzitter vraagt br Koomans de woorden terug te trekken dat dr Engelbrecht is de speelbal geworden van de Commissie en de Curatorium. Dat is ene beschuldiging die indien waar deze liggamen beletten verder te dienen.

Br Koomans weigert terug te trekken. Ds Kuhn stel voor gesecondeerd door br van der Merwe het vorige besluit van de Commissie te handhaven en de voorzitter op te dragen dr Engelbrecht op een Zondagavond in de kerk te Pretoria te ordenen. Aangenomen met tegenstem van br Koomans. De ordening wordt bepaald op Zondag 29 Mei a.s. met goedvinden van den plaatselijke leraar Dr Van Broekhuizen.

Hierdie besluit het gelei tot die bedanking van dominee Vermooten as sekonduslid van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering, en dus ook as voorsitter van die Kommissie in die afwesigheid van dominee Brandt. Die Kommissie het dominee Van Broekhuizen versoek om by dominee Vermooten aan te dring dat hy die bedanking terugtrek. Van Broekhuizen kon op 09 September 1921 rapporteer dat dominee Vermooten wel sy bedanking teruggetrek het.

In hierdie verband kan ons die bondige oorsig van S.P. Engelbrecht aanhaal wat hy in die Kerkargief gelaat het:

Die heer AH Koomans het in Potchefstroom gewoon waar hy 'n boekhandel gehad het. Ook was hy ouderling van die Ned Hervormde Gemeente. Hy het wel hart gehad vir die Hervormde Kerk. Ook was hy een van die eenaars van die politieke blad Het Westen. In sy optrede kon hy soms baie onbeleefd wees en het hy 'n gebrek aan innerlike beskaafdheid verraai. Hy was 'n groot voorstander van die oprigting van 'n eie opleiding... As boekhandelaar het hy goeie besigheid met die Teologiese Skool van die Gereformeerde Kerk in Potchefstroom gedoen. En daarom was hy 'n vurige voorstander daarvan dat die Teologiese Skool van die Hervormde Kerk ook in Potchefstroom moes kom, en wou hy samewerking in hierdie verband met die Gereformeerde Kerk soek... Van toe af [01 April 1917, met die vestiging van die opleiding in Pretoria] het die heer Koomans begin agiteer in Westelike Transvaal waar hy deur sy koerant Het Westen 'n bepaalde invloed gehad het, om die opleiding van Pretoria na Potchefstroom te verskuif. ... In 1919 het die Westelike Ring in die ges van die heer Koomans die volgende beskrywingspunt by die Algemene Kerkvergadering ingedien:

Het Kuratorium der Theologische Kweekschool berame plannen om de opleiding van predikanten voor eigen rekening te nemen en geheel af te scheiden van een Goevernements inrichting hetzy door aansluiting by de Theologische Kweekschool der Gereformeerde Kerk te Potchefstroom of anderszins.

En die kerkraad van Potchefstroom waar dominee Vermooten predikant was en die heer Koomans ouderling, het die volgende beskrywingspunt by die Algemene Kerkvergadering ingedien:

Stappen te nemen om de Theologische Kweekschool in verband met dit Kerkenootschap naar Potchefstroom te verplaatsen Dominee Vermooten wat toe predikant in Potchefstroom was, het hierdie agitatie kragtig gesteun.

Toe ek nog in Holland gestudeer het, het ds Vermooten my meermale per brief probeer oorhaal vir sy pro Potchefstroom koers, maar ek het hom duidelik laat verstaan dat ek nie ten gunste van soiets is nie. Toe ek in November 1920 uit Holland terugkom het die heer Koomans en dominee Vermooten graag gesien dat ek met Kersfees na Potchefstroom vir die nagmaalsdienste sou gaan maar ek was pas terug en verskillende familieleden sou met Kersfees en Nuwejaar na die distrik Standerton gaan waar ek op die ouerlike plaas by my suster was. Die heer Koomans het my dan ook op 13 Desember geskryf:

'Het spijt mij dat gij met kerstmis nachtmaal niet hier kan zijn. Ik had gehoopt je hier zal komen prediken en om verder over verschillende belangrijke zaken te spreken' ...

Dit was niks anders as dat ek vir die Potchefstrooms gewen moes word en dus deur die heer Koomans 'op hoogte gebring moes word.' Ek het my egter dadelik onomwonde uitgespreek dat ek nie 'n voorstander is om onse opleiding van Pretoria na Potchefstroom te verplaas nie, en sodoende te maak dat die Hervormde Kerk 'n bywoner van die Gereformeerde Kerk sou word. Maar dit het my die vyandskap van die heer Koomans op die hals gehaal, want hy was bitter teleurgesteld dat ek hom nie wou steun nie. Dit het ook 'n verwydering tussen ds Vermooten en my gebring.

Blykens die briewe waarna Engelbrecht verwys, was daar aanvanklik 'n hartlike verhouding tussen hom en sowel Koomans as Vermooten. Koomans skryf op 13 Desember 1920 aan 'Waarde Fanie', en Vermooten begin sy briewe met 'Amice'. Die hartlike verhouding met Vermooten was in die studiejaar in Holland beslag gekry het, het egter nie die storms van die kerklike gang weerstaan nie.

29 Mei 1921

S.P. Engelbrecht word georden deur die voorsitter van die Algemene Kerkvergadering, dominee L.E. Brandt. Ander

predikante wat aan die handoplegging deelgeneem het, was Van Belkum, Van Broekhuizen, Alers en professor Greyvenstein.

10 Augustus 1921

S.P. Engelbrecht se naam verskyn die eerste keer in die Senaatsnotule. Greyvenstein, wat volgens eie verklaring in 1919 wel sitting op die Senaat gehad het, se naam verskyn eers weer op 09 Februarie 1923. Die Fakulteit Teologie was volgens die Jaarboek van 1922 soos volg saamgestel:

Hebreeus - AC Paterson

Grieks - H Reinink

Geskiedenis en sielkunde van die Godsdienste - E MacMillan

Nuwe Testamentiese Eksegese - JHJA Greyvenstein

Sosiale Ekonomie - JE Holloway

Metafisika - WA Macfadyen

Kerkgeskiedenis en Geskiedenis van die Dogma - Senior Lektor SP Engelbrecht, Lektor CHS Rünge

In die 1922 Jaarboek lyk die prentjie só:

Hebreeus en OT Eksegese - AC Paterson

Nuwe Testament Godgeleerdheid en Eksegese - JHJA Greyvenstein

Ou Testament Godgeleerdheid en Eksegese; Kerkgeskiedenis en Geskiedenis van Dogma - SP Engelbrecht

Apologetiek - E MacMillan

Wysbegeerte van die Godsdienste - CHS Rünge

Grieks - H Reinink

Metafisika - WA Macfadyen

Sosiale Ekonomie - JE Holloway

29 September 1921

Dominee H.C.M. Fourie promoveer met lof in Utrecht tot doktor in die teologie met 'n proefskrif *De Amandebele van Fene Mablang en hun religieus-sosiaal leven*.

02 Desember 1921

Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering weier 'n versoek van die kerkraad van Pretoria wat dispensasie vra vir die verkiesing van S.P. Engelbrecht as ouderling, terwyl hy nog nie 35 jaar oud is soos die Kerkwet vereis nie.

1922

15 Februarie 1922

De Hervormer berig dat S.P. Engelbrecht benoem is as lid van die Historiese Genootskap van Utrecht. Dominee S. Vermooten skryf oor die mislukking van die Koomansfonds. Van die gehoopte £15 000 is nog geen £2200 ontvang.

09 Maart 1922

Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering spreek die wens uit dat die kerklike eksamen voortaan afgelê sal word drie maande na die BD Eksamen en die proponentseksamen drie maande daarna.

22 Maart 1922

Die Senaat van die Transvaalse Universiteitskollege aanvaar eenparig 'n mosie van professor W.P. de Villiers dat 'n komitee benoem word om die mosie te ondersteun dat die Nederduitsch Hervormende of Gereformeerde Kerk twee teologiese professore aan die Transvaalse Universiteitskollege benoem. De Villiers self, professor Du Toit Malherbe en doktor Engelbrecht [was dit moontlik S.P.?] is op die komitee benoem. Dit is onbekend of daar 'n verdere verloop was.

15 Mei 1922

Dominee S. Vermooten as voorsitter van die hoofbestuur en F. Postma as organiseerder skryf in *De Hervormer* namens die

Vereniging van Christelike Hoër Onderwys oor die voorstel wat sal dien op die sinode van die Nederduitsch Hervormende of Gereformeerde Kerk oor die stiging van 'n Christelike Nasionale Universiteit en oor die gewetenskousule.

14 Julie 1922

Op sy laaste byeenkoms voor die Algemene Kerkvergadering, besluit die Kuratorium onder andere dat in die toekoms een of albei professore teenwoordig moet wees om inligting te gee. Daar was op die stadium ag studente: die Dreyers, P.S. Grobler, J.F. Brits, C.H. Rautenbach, A.J.G. Oosthuizen, R.J. Coertze en J. Strydom. Die professore het 'n gewysigde leerplan voorgelê wat die studie verleng het na ses jaar, en die Kuratorium het dit aanvaar vir voorlegging aan die Algemene Kerkvergadering.

Op hierdie vergadering het ouderling Wolmarans afskeid geneem van die Kuratorium omdat hy nie meer ouderling is nie. Hy het onder andere gesê: *'Wij moeten onze predikanten self opleiden en daarvoor moeten wy ons sterk maken en vragen naar de oude paden van de Voortrekkers.'* In sy verslag aan die Algemene Kerkvergadering het die Kuratorium vermeld dat ondersteuning aan studente toegestaan is,

na grondig onderzoek naar de bekwaamheid en geschiktheid der aanvragers, zoodat wij verzekerd kunnen zijn dat alleen jonge mannen die verdienen geholpen te worden en van wie verwacht kan worden dat zij een aanwinst voor de kerk en voor de Evangelie bediening zullen zijn, financieel gesteund worden.

15 Julie 1922

Ds van Belkum skryf in *De Hervormer* oor 'Kweekschool of Universiteit'.

27 Julie 1922

Die 40ste Algemene Kerkvergadering kom byeën. Die uitredende voorsitter, dominee L.E. Brandt, spreek 'n openingsrede uit na aanleiding van Markus 6:37 en sê onder andere:

Waarom laten wij in de kerk zoveel over aan het toeval, waarom zijn wij in de kerk zo slordig? Waarom is er geen betere organisatie op alle gebied in de kerk? ... In de meeste gemeenten zijn de archieven wanbopig in de war, zelfs ook de registers en notulenboeken van enkele gemeenten... God is een God van orde; in de hele schepping is er orde en de kerk behoort een model te zijn van orde. Er is veel te veel by ons vrijwilligheid, die overslaat in onwilligheid en losbandigheid en ordeloosheid. ... Onze Theologische Kweekschool vraagt om uitbreiding; vele jonge mannen bieden zich aan om te leren voor predikant, wij hebben nog een derde professor nodig, onze arme blanken op de delverijen en de kampen roepen om hulp en bearbeiding...

As voorsitter is verkies dominee L.E. Brandt, met dominee S. Vermooten as sekondus, as skriba dominee H.C.M. Fourie. Fourie het geweier om die verkiesing te aanvaar en die vergadering het hom onthef van die verkiesing. Dominee A.J. Barger is toe verkies as skriba. Daarop het dominee Vermooten ook ontslag gevra as sekondus vir die voorsitter, en is hy deur die vergadering onthef, waarop dominee J.J. Prinsloo as sekondus vir die voorsitter verkies is. Dit was die nawerking van die beroering in die gemeente Erasmus rondom die deelname van Fourie aan die rebellie, en die optrede van dominee Brandt daar as voorsitter. Fourie wou kennelik nie met Brandt saamwerk nie. Nietemin is later in die vergadering as predikantlede verkies dominee Van Belkum, met dominee Fourie as sekondus, en dominee Vermooten, met dominee Kuhn as sekondus.

Op hierdie vergadering het naas S.P. Engelbrecht ook nog die eerste afgestudeerdes van die Teologiese Fakulteit aan die Transvaal

University College sitting geneem. Hulle was P.J.J. Venter wat op 18 Junie 1921 georden is op Lichtenburg, P.S. Grobler, georden 28 Mei 1922 op Krugersdorp, en H.P. Wolmarans, georden 08 Julie 1922 op Zeerust. Nog 'n nuwe predikant uit Holland was teenwoordig, dominee G.E. Alers wat uit Monnikendam na Germiston beroep is en op 21 Mei 1921 daar bevestig is. Dominee W.P.J. Poen, 'n oud-priester van die Roomse Kerk, was pas toegelaat tot die bediening in die Nederduitsch Hervormde Kerk en het as predikant van Pietersburg sitting geneem. Dominee A. Murray het in 1921 emeritaat aanvaar. Dominee P. van Drimmelen is in 1919 oorlede tydens 'n besoek aan die lidmate in Angola. Dominee P.J. Ebersohn het teruggekeer na die Nederduitsch Hervormde of Gereformeerde Kerk.

Na aanleiding van die verslae van die Kuratorium en die professore is bespreking gevoer oor die bedroewende toestand van die kweekskoolfonds. Daar is besluit om sodra die fonds dit toelaat, 'n derde professor te benoem. Die professore het gerapporteer dat die studente van die kerk 'n leidende rol inneem onder die studente en dat hulle goeie invloed het veral deur die plek wat hulle inneem in die CSV. Daaroor is bespreking gevoer en op voorstel van dominees Fourie en Erasmus is besluit:

Deze vergadering beveelt de Christelike Studenten Vereniging by onze studenten aan, zover deze vereniging niet in strijd handelt met de Christelike Kerk in het algemeen en de Ned Hervormde Kerk in het bijzonder.

Die professore het ook gerapporteer dat die senaat van die TUK rakke beskikbaar gestel het vir 'n eie kerklike biblioteek. Die biblioteek is eiendom van die kerk en die boeke word afsonderlik gekatalogiseer en dra 'n eie stempel, met dien verstande dat dit toeganklik is vir alle dosente en studente, en dat die boeke ook uitgeleen kan word aan predikante. Die Algemene Kerkvergadering het ook kennis geneem dat mevrou Van Drimmelen die geld wat deur enkele gemeentes geskenk is vir die herbegraving van wyle dominee Van Drimmelen, wat in Humpata oorlede is tydens 'n besoek aan die lidmate in Angola, en daar begrawe is, nie vir dié doel gebruik het nie, en dit geskenk het om boeke vir die biblioteek aan te koop.

Die nuwe leerplan wat die professore voorgelê het en wat die Kuratorium aanvaar het, is deur hierdie vergadering goedgekeur. Die studie moes nou soos volg verloop:

- Eerste jaar: Latyn, Grieks, Hollands of Engels, Geskiedenis, Een natuurwetenskap.
- Tweede jaar: Grieks (ingesluit Hellenistiese Grieks), Logika, Twee van die volgende: Latyn, Sielkunde, Etiek
- Derde jaar: Grieks (ingesluit Hellenistiese Grieks), Geskiedenis en beginsels van die Metafisika, Een voorbereidende nie-kwalifiserende kursus in Hebreeus en Hebreeuse Argeologie
- Vierde jaar: Hebreeus, NT Eksegese I, Bybelse Teologie I, Kerkgeskiedenis I, Wysbegeerte van die Godsdiens I, Christelike Etiek (Eksamen alleen in Hebreeus, Eksegese, Wysbegeerte van die Godsdiens en Christelike Etiek).
- Vyfde jaar: OT Eksegese I, NT Eksegese II, Bybelse Teologie II, Kerkgeskiedenis II, Dogmengeskiedenis I, Wysbegeerte van die Godsdiens. (Eksamen alleen in Eksegese, Bybelse Teologie en Wysbegeerte van die Godsdiens)
- Sesde jaar: OT Eksegese II, NT Eksegese III, Kerkgeskiedenis III, Dogmengeskiedenis II, Wysbegeerte van die Godsdiens III, 'n Afsonderlike studie in een van die volgende: Tekskritiek, Bybelse Teologie, Kerkgeskiedenis, Sistematiese Teologie, Wysbegeerte van die Godsdiens, Sosiologie, Etiek.

As lede van die Kuratorium is verkies doktor H.D. van Broekhuizen, dominees G.E. Alers, S. Vermooten, H.C.M. Fourie en ouderlinge A.D.W. Wolmarans, J.J. Prinsloo, J.H. Vorster, A.H. Koomans, F.G.A. Wolmarans.

15 September 1922

Die Kuratorium vergader. As voorsitter is verkies doktor H.D. van Broekhuizen en as skriba dominee S. Vermooten. Aan die orde was die skuld van afgestudeerdes en persone wat die studie gestaak het, 'n saak wat die Kuratorium telkens besig gehou het. Die reëling was dat die skuld binne vyf jaar na voltooiing van studie afgelos moes word, maar die predikante het dit moeilik gevind om daaraan te voldoen. Oor die proponentseksamen is gevoel dat die professore ook behoort deel te neem, aangesien predikante nie vertrou is met die werk wat gedoen is nie. Ouderling Koomans was van mening dat daar iets verkeerd is met die opleiding, omdat die eksaminatore op die laaste eksamen teleurgesteld was met die kandidate. Wat fondse betref, was daar weereens geen geld nie, en die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering is versoek om die Kuratorium te voorsien van die nodige fondse. Die Dreyer-broers se versoek om hulp vir 'n jaar se voortgesette studie in Nederland kon nie toegestaan word nie. 'n Deputasie na die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering het ook nie die nodige vrugte afgewerp nie.

15 Oktober 1922

Dominee Van Belkum skryf oor die dood op 68 jarige leeftyd van professor P.J. Muller op 28 September in Den Haag en plaas 'n volblad foto van hom in *De Hervormer*.

16 November 1922

Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering neem kennis van die afsterwe van professor P.J. Muller en besluit om 'n amptelike skrywe van roubeklag aan mevrou Muller te rig.

1923

15 Januarie 1923

Die jong professor S.P. Engelbrecht was in Januarie 1923 ernstig siek na 'n blindedermoperasie, in sy eie woorde 'tot voor de poorten des doods gebragt zodat de dokters alle hoop op herstel verloren hadden', maar het gelukkig herstel.

'n Skrywe van J.G.M. Dreyer, gedateer 07 Desember 1922, verskyn in *De Hervormer* waarin hy as reisende sekretaris van die CSV reageer op dominee D.F. Erasmus se opmerkings oor die beweging.

21 Februarie 1923

Die Kuratorium neem kennis dat die volgende studente ondersteuning geniet: C.H. Rautenbach, A.J.G. Oosthuizen, J.F. Brits, M.M. Grobler, J.J. Strydom, M.L.J. Grobler, J.J. Joubert, P.W. Venter, W.J. Kemp, P.J. Smit, G.D. de Beer, J.L. Wolmarans.

15 April 1923

De Hervormer plaas 'n brief van S.P. Engelbrecht waarin hy beswaar maak dat in *De Hervormer* onder die hoof 'Uit andere bladen' nie aangehaal word uit die blaie van die Hervormde Kerk in Nederland nie maar uit Gereformeerde blaie. Hy maak ook beswaar oor die aanbeveling van 'n katkisasieboek van die Nederduits Gereformeerde Kerk terwyl dominee A.J. Barger se *Kort Begrip* deur die Algemene Kerkvergadering goedgekeur is en binnekort sal verskyn.

12 September 1923

Die Kuratorium aanvaar 'n voorstel van professor Greyvenstein dat in *De Hervormer* bekend gemaak word dat voornemende studente Latyn vir Matriek moet neem. Op 'n volgende vergadering het professor Greyvenstein gerapporteer dat daar nie op die hoërskole geleentheid is vir Latyn-ondererrig nie en dat hy met professor Reinink die moontlikheid van Voorbereidende Latyn op universiteit bespreek het.

Die vergadering het ook 'n brief van Lydenburg bespreek waarin gevra word dat nie sommer die maksimum voorskot aan studente gegee moet word nie en dat rekening gehou moet word daarmee dat in die toekoms daar straks predikante sonder werkkring sal wees. Die vergadering het bevind dat daar nie so 'n gevaar is nie. Doktor Fourie het gesê ons laat dit in die hand van ons troue God, en die voorsitter, doktor Van Broekhuizen, het gewys op die roeping en plig van die kerk om straks ook sendingwerk te moet doen, en dat Oos-Afrika, Humpata en Rhodesië en ook die delwerye op bearbeiding wag.

20 September 1923

Die Raad van die Transvaalse Universiteitskollege aanvaar 'n aanbod van *Die Volkstem* om 'n volblad advertensie in die *Almanak* te plaas teen 'n verminderde tarief.

10 Oktober 1923

Die Senaat van die Transvaalse Universiteitskollege neem kennis van die bedanking van dominee C.H.S. Rünge en besluit om die Anglikaanse biskop van Pretoria te nader oor die moontlikheid van Anglikaanse studente vir die Fakulteit Teologie. Die biskop het geantwoord dat die getal kandidate vir die bediening in die Anglikaanse Kerk merkwaardig klein is en dat die kerk vir die huidige op Grahamstad sal moet konsentreer as opleidingsentrum.

15 November 1923

Die eerste vergadering van die pas gekonstitueerde Fakulteit Teologie vind plaas in die Latynse klaskamer. Teenwoordig was professor A.C. Paterson, S.P. Engelbrecht, J.H.J.A. Greyvenstein en E. MacMillan. Verlof is aanbeveel vir professor Greyvenstein van 01 April tot 30 September 1924. Die BD Sillabus is geamendeer deur die kansellering van sekere afdelings van Filosofie van die Godsdiens, wat beter sal pas by die dogmatiese onderrig van die afsonderlike kerke. Professor Greyvenstein is verkies as dekaan. Die Jaarboek van die Transvaalse Universiteitskollege gee vir 1924 'n verkleinde Fakulteit Teologie aan:

JHJA Greyvenstein - Dekaan en professor in Nuwe Testament Teologie en Eksegese

AC Paterson - Hebreeus en OT Eksegese

SP Engelbrecht - OT Godgeleerdheid en Eksegese, Kerkgeskiedenis en Geskiedenis van Dogma

Apologetiek - E MacMillan.

Die Raad besluit om die salaris van dominee Rünge net tot 31 Desember te betaal.

1924

30 Januarie 1924

Die Fakulteit besluit om spesiale verlof aan professor MacMillan toe te staan tot einde Maart. Sy lesings sou deur sy kollegas gehanteer word aan die hand van uitgeskrewe lesings wat hy voor die tyd sou opstel. Professor Engelbrecht het ingestem om voort te gaan met die onderrig van Hebreeus in 1924.

07 Junie 1924

Die Kuratorium vergader, en ouderling A.D.W. Wolmarans het na aanleiding van die aansoek om hulp deur student E.S. Mulder

gemaak dat die Kuratorium versigtig moet wees dat ons nie te veel predikante kry nie. Hy is weerspreek deur ouderling J.H. Vorster wat van mening was dat daar nie gou te veel predikante sal wees nie en dat in Rhodesië 'n ruim arbeidsveld aan die ontstaan is. Die vergadering het kennis geneem van 'n klag van die kerkraad van Pretoria dat hulle so min hulp kry van professore en studente met preekbeurte. Die notule lui:

Dit geld nie van prof Engelbrecht nie. Die voorsitter as predikant van Pretoria sê dat hy nie wis hoe die brief opgestel is nie anders was dit nie geskryf nie. Later het hy gehoor dat prof Greyvenstein elke Sondag help met Johannesburg en Oosrand en dat student Rautenbach dit erg druk het. Dr Greyvenstein sê dat hy altyd gereed is om te help waar hy kan, maar ook ander gemeentes moet deur hom gehelp word. ... Besluit word dat waar dit blyk dat daar êrens 'n misverstand is, die skriba sal skryf aan die kerkraad van Pretoria en hulle vra om hierdie saak op 'n vriendskaplike wyse op te los.

Daar is besluit om aan professor Engelbrecht 'n salaris van £200 per jaar te betaal, en om die salaris van die professore nie aan hulleself nie maar aan die registrateur van die Transvaalse Universiteitskollege te betaal, 'omdat so die Kuratorium meer vat op die Transvaalse Universiteitskollege sal hê by 'n eventuele aanstelling van 'n professor.'

Die aanstelling van 'n derde professor en die insameling van fondse daarvoor is ook bespreek. Daar is besluit om 'n oproep in *Die Hervormer* te doen.

23 Oktober 1924

Die Raad benoem dominee E. MacMillan as professor in Christian Apologetics sonder vermeerdering van salaris.

1925

25 Februarie 1925

Op die Kuratoriumvergadering is kennis geneem van 'n skrywe van die kerkraad van Pretoria dat die klag teruggetrek word. Doktor Van Broekhuizen het intussen bedank as predikant en dominee Alers is as voorsitter van die Kuratorium aangewys. 'n Versoek van W.F.H. Huyzers om die BA kursus op Potchefstroom te voltooi omdat dit goedkoper is, is nie toegestaan nie. Hierdie vergadering het besluit om 'n brief te rig aan A.D.W. Wolmarans om met die Minister van Onderwys die moontlikheid te bespreek van verteenwoordiging op die Raad van die TUK. Verder is besluit om £32 te bewillig vir die aankoop van die boekery van wyle professor P.J. Muller. Professor Greyvenstein was in April-Mei gehospitaliseer met 'n dubbele operasie, maar het gelukkig gou herstel.

22 Mei 1925

Die Raad neem kennis dat die Senaat 'n lektoraat in Hebreeus as eerste behoefte vir 1926 beskou. Die Raad benoem C.H. Rautenbach MA BD as voltydse lektor in Wysbegeerte nadat hy reeds vanaf 1924 deelyds gedoseer het.

17 Junie 1925

Op die 41ste Algemene Kerkvergadering is dominee Brandt herkies as voorsitter, met dominee S. Vermooten as sekundus, dominee Barger as skriba met dominee D.F. Erasmus as sekundus. Dominee Vermooten is verkies as vise-voorsitter, dominee Erasmus as vise-skriba. Die openingsrede deur dominee Brandt, gepubliseer in *De Hervormer* van 15 Julie 1925, het sy kommer laat blyk oor die geestelike welsyn van die kerk:

Bij 't nagaan van de geschiedenis van 't volk en de kerken van Zuid-Afrika word iemand getroffen door 'n eigenaardig feit. Gij vindt overal terug de strijd tussen de werkelijke liefde, die zich

openbaart in diepe Godsvrucht en geestelik leven en die zich niet te veel bekommert om de uiterlike vormen, en aan de andere kant de uiterlike vormelike godsdienstigheid, die zich streng houdt aan zekere voorgeheven regels en gebruiken maar die mist de innerlike trillingen der onttermende liefde. Dit verschil komt herhaaldelik op in de kerken in 't volksleven en beheerste menigmaal vroeger en nu nog de partijen en verschillen in de kerk en tussen de kerken. Laat ons waken, dat onder ons niet de liefde verkoole en wij niet 't kenmerk verliezen, waaraan anderen ons moeten erkennen als discipelen van Jezus Kristus, want dan is er groot gevaar, dat Hij ons ook niet meer zal ekenen als de Zijnen.

Die verslag van die Kuratorium is aanvaar, en so ook dié van die professore. Teenwoordig in die vergadering was drie afgestudeerdes, naamlik J.G.M. Dreyer van Lydenburg, T.F.J. Dreyer van Standerton en A.J.G. Oosthuizen van Germiston (voorheen Oosrand).

C.H. Rautenbach het nog nie die vereiste leeftyd van 23 jaar bereik nie en kon dus nie tot die bediening toetree nie. Die professore het gerapporteer dat hy deur die Transvaalse Universiteitskollege aangestel is as lektor in die Wysbegeerte en dat weens sy groot bekwaamheid die TUK graag sy dienste wil behou. Daar was 11 studente met die studie besig, en die professore het versoek dat die Algemene Kerkvergadering sal besluit dat nie meer van elders beroep sal word nie. Dominee A.R. Smit wat in 1925 met sy gemeente in Pietermaritzburg na die Nederduitsch Hervormde Kerk oorgekom het, was ook teenwoordig.

Dit het geblyk dat die Koomansfonds nie na wense groei nie. Besluit is dat die fonds onder beheer van dominee Vermooten en ouderling Koomans bly en dat dominee Vermooten versoek word om te ywer vir die uitbreiding van die fonds. Dominee Van Belkum het beloop dat die Oom Sarelfonds wat net soos die Koomansfonds bestem is vir die aanstelling van 'n derde professor, aan die Finansiële Kommissie oorhandig sal word. Die vergadering het op die Kuratorium verkies Dominees Jac van Belkum, L.E. Brandt, H.C.M. Fourie, G.E. Alers, en die broeders J.D. Reynecke (Pretoria), W. van Manen (Piet Retief), A.D.W. Wolmarans (Pretoria), P.A. Ras (Eendracht) en Joh van Staden (Groot Marico).

15 Julie 1925

Onder die hoof 'Indrukken van de Algemene Kerkvergadering' meld dominee Van Belkum onder andere:

Ook de verslagen van de Kuratorium en van de professoren werden met grote ingenomenheid aangehoord, omdat blijk was gegeven van zware arbeid en van de toenemende kracht, die van de studenten uitging... Zoo werd ook bepaald dat, aangezien wij nu een groter getal predikanten hebben en vele jonge mannen studeren aan de Kweekschool, de kerk niet meer zal beroepen uit andere kerken. ...Prof Dr S.P. Engelbrecht werd benoemd als Archivarius der Kerk en de kerkeraden verzocht hunne oude kerkelike stukken hem te zenden om bewaard te worden in het Archief, dat in het Uniegebou te Pretoria is ingericht.

26 Augustus 1925

Die Fakulteit besluit om ernstig aan te dring op die aanstelling van 'n professor in Hebreeus en OT Eksegese waarvoor die kennis van Arabies en Aramees 'n vereiste is en die kennis van Assiries en ander Oosterse tale 'n aanbeveling.

03 September 1925

Die Kuratorium vergader. Dominee Van Belkum is as voorsitter en dominee Alers as skriba verkies [Dit was 'n fout, sy skrif lees moeilik!] Na bespreking waaruit geblyk het dat daar informele samesprekings met die Minister van Onderwys was oor

verteenwoordiging van die Nederduitsch Hervormde Kerk op die Raad van die TUK, het die vergadering die volgende besluit geneem:

Offisieel word aan die Minister van Onderwys gevra om 'n verteenwoordiger van ons kerk te kry op die TUK Raad, en dit kragtens die bestaande verhouding tussen Universiteit en Kerk en kragtens die geldelike bydrae wat die kerk stort.

Die vergadering het ook gehandel oor die benoeming van 'n derde professor. Professor Engelbrecht het meegedeel dat 'n leerstoel in Oosterse tale by die TUK vakant is [Dit was na die vertrek van professor Paterson]. Die TUK gaan 'n hoogleraar aanstel en is gewillig om met die Kuratorium te onderhandel. Die verpligting van die kerk sal wees £200 in die eerste jaar, £250 in die tweede jaar en £300 in die derde en volgende jare. As die kerk die kans nie waarneem nie, sal die leerstoel buite ons om beset word. Nodig is 'n Ou Testamentikus, en kennis van die Semitiese tale en Assiries is 'n aanbeveling.

Die voorsitter van die Kuratorium moet saam met die professore die aansoek behandel. Die rektor van die TUK, professor N.M. Hoogenhout, het op 22 September 1925 geantwoord op 'n skrywe van die Kuratorium, gedateer 04 September 1925, en die dank van die Kollege uitgespreek vir die aanbod van die kerk en meegedeel dat advertensies in Nederlandse en Suid-Afrikaanse blaaië geplaas word om aansoek te vra vir die leerstoel Oosterse Tale en OT.

Die nuutgestigte Van der Hoff Teologiese Vereniging het die Kuratorium uitgenooi na 'n vergadering van die vereniging, en ds Alers is daarheen afgevaardig.

04 Oktober 1925

Doktor H.D. van Broekhuizen neem afskeid van die gemeente Pretoria nadat hy verkies is as lid van die Volksraad.

15 Oktober 1925

Die Raad aanvaar 'n aanbod van sekere lede van die Joodse gemeenskap om by te dra tot die vestiging van 'n leerstoel in Hebreeus.

17 Oktober 1925

Dit is seker gerade om op hierdie stadium weer kennis te neem van 'n skrywe van ouderling A.H. Koomans aan S.P. Engelbrecht op dié datum. Die brief gee blyke van die reaksie van minstens sommige persone in die kerk teenoor die aktivisme van Engelbrecht.

Uw optreden in de kerk heeft mij de laatste tijd verbaasd. Het is mij en andere personen opgevallen of u alleen de Hervormde Kerk is, en bekend alleen met de toestanden der kerk. Herinnerd gij u nog de eerste algemeene vergadering die u bijwoonde en waar u optrad en veel onaangenaamheden heeft veroorzaakt, en het was hetzelfde geval met het laatste. Vergeet, u is een adviserend lid en geen afgevaardigde en praat dan alleen wanneer het u gevraagd wordt. ... Ook nu wederom bemoeid gij u met zaken die u niet het minst aangaan en zoo als ik verneem, zijt gij nog al zeer werkzaam in de beroeping van een predikant te Pretoria. Gij wilt die niet hebben en die wilt gij hebben. Daar word in onze kerk te veel 'geschiemd' en te veel kaukus gehouden en geen vrijheid van stemming gehouden. Dit vond eveneens plaats met de verkiezing van verskillende leden van de kommissies op de algemeene vergadering.

By alles wat Engelbrecht hom mee sou bemoei het, staan dit vas dat hy 'n onblusbare energie vertoon het. Reeds op 08 Januarie 1925 skryf hy die voorwoord van Deel II van sy Kerkgeskiedenis, wat hierdie keer reik tot met die vereniging van die lede van die prokurasiekommissie met die Nederduitsch Hervormde Kerk in 1894.

12 November 1925

Die Kuratorium neem kennis van die verslag van sy voorsitter, dominee Van Belkum, oor die benoeming van die derde professor. Dit het geblyk dat daar drie kandidate was: doktor B. Gemser, Nederlandse predikant te Lutjegast wat ook onderwys gee in Hebreeus aan die Gymnasium in Groningen, Levi van die universiteit in Palestina met kennis van Hebreeus en Assiries, en Oltfanger, propagandis van die Sionisme, doktor in Semitiese Lettere. Dominee Van Belkum was teenwoordig op die vergadering van die Fakulteit Teologie waar die aansoek behandel is en die keuse op Gemser geval het. Doktor Fourie het daarop voorgestel dat die besluit van die Kuratorium om saam te werk aan die benoeming, in revisie geneem word. Sy mening was dat hierdie benoeming heeltemal in die hande van die TUK gelaat moet word en dat ons dan probeer om 'n vierde professor te kry, anders sal dit nooit gebeur nie. Ouderling Reyneke het die voorstel ondersteun. Professor Greyvenstein het daarteenoor gestel dat die TUK seker nie 'n eersterangse persoon kan aanstel sonder die medewerking van die kerk nie. Ons kan die kans nie laat verbygaan nie, 'n vierde professor is 'n saak vir later. Fourie het daarop gesê dat hy niks teen die persoon van doktor Gemser het of teen sy geskiktheid nie, hy bedoel alleen dat daar later nie kans sal wees vir die benoeming van 'n vierde professor nie weens gebrek aan fondse.

Professor Engelbrecht het daarop gesê as ons nie nou aanstel nie, is die kans vergoed verby, en professor Greyvenstein het verwys na die verklaring van 'n Hollandse professor dat doktor Gemser van positiewe beginsel en van dieselfde gees as die Hollandse predikante hier in ons kerk is. Ouderling Reyneke het gesê hy vrees die benoeming sal die verdeeldheid in die kerk bevorder.

Daarop het A.D.W. Wolmarans die verdeeldheid veroordeel en die oorsaak daarvan gevind in die onopregte geknoei binne ons kerk, aan die opposisiegees, die verkeerdhede van die politiek toegepas in die kerk, die onderlinge skimperye [?] ook van kerkraadslede. Op voorstel van Wolmarans is die benoeming van doktor Gemser goedgekeur. Fourie het sy teenstem laat aantekene met die verklaring dat dit alleen sy bedoeling was om die werk aan die TUK op te bou.

19 November 1925

Die Raad aanvaar die aanbeveling van die Education Functions Committee om die professoraat in Semitiese Tale en Ou Testament aan te bied aan doktor B. Gemser.

08 Desember 1925

Dominee Vermooten lug sy ontevredenheid oor die aanstelling van Gemser. Hy het geskryf:

Ik heb vernomen dat een derde professor is benoemd, en nogal iemand uit Holland. Ik geloof niet dat er iemand is die mij zal kunnen beschuldigen dat ik Hollanderhater ben, en daarom vertrouw ik dat mijn schrijven opgenomen zal worden in den geest waarin het bedoeld is, nl de geest van broederlijkheid en van liefde voor de kerk.

De eerste vraag die bij mij opkomt, is deze: 'Is het billik tegenover Fourie dat er iemand uit Holland word benoemd?' Ik weet u zal zeggen, maar Fourie heeft niet geapliceerd. Hebben dr Greyvenstein destijds geapliceerd, en zoo niet waarom moet het dan nu? Maar nu neem ik aan dat alles in verband met deze zaak volgens de gewone procedure is gegaan, nl de Faculteit beveelt aan bij de Senaat, en de Senaat bij de Raad die dan applicaties vraagt.

Waarom vraagt de Faculteit dan iemand voor Hebreuws en Arabies? Is Arabies nu een essensieel vak voor de Theoloog of zijn er studenten, die zulk een bijzondere aanleg hebben voor die Semitiese Talen dat dit nodig geworden is?

Nu kan Fourie trouwens niet appliceren, want hij kent geen Arabisch. Of had men de doctor uit Lutjegast reeds in het oog bij de aanbeveling aan den Senaat? Ik twijfel aan zijn knapheid niet, maar Fourie word anders ook beschouwd als de knapste Hebraicus in de Hollandsche Kerk in ZA. Bovendien is het algemeen bekend dat Fourie een niet geringe rol heeft gespeeld in de daarstelling van het Kweekschool in Pretoria. Waarom moet er dan juist iemand uit Holland komen, terwijl wij de rechte man er voor hier hebben?

Maar nu ook beschouwd van de ander kant: de 3de professor wordt voor de helfte bezoldigd door de Kerk. Weet het Curatorium welke richting hij toebehoort? Laat komen wat komen wil, ik als predikant van de Hervormde Kerk gaat er mij niet bij neerleggen dat mannen van anders dan Gereformeerde rigting in de kerk gaan dienen. Het wordt misschien hoog tijd dat er weer gevraagd wordt naar de zuiverheid van de leer. Ik wil hiermede niet insinueren dat de benoemde professor van bergopwaartse rigting is, maar naar ik vernomen is hij door professor Obbink aanbevolen, die in Holland een te bekende tegenstander der Gereformeerden is dan dat hij een Gereformeerde zou aanbevelen.

Darentegen wij kennen de richting van dr Fourie, en weten wat wij aan hem zullen hebben. ...

Eenige jaren geleden heb ik de Algemene Vergadering gewaarschuwd dat men voorzichtig moest zijn door niet de Hollander en de Afrikaner tegen elkaar in het barnas te jagen. Men heeft er zich niet aan gestoord. Men zal nu de bittere vruchten er van moeten plukken en met het opkomend taal en nationaal gevoel behoef ik u niet te zeggen wie aan het kortste eind trekken zullen.

Ik voorzie in de kerk binnen heel korte tijd een heftige strijd niet alleen op taal maar ook op richtingsgebied.

Intussen het daar ook van 'n ander kant probleme rondom hierdie aanstelling gekom. Die Minister van Onderwys, doktor D.F. Malan, het naamlik die aanstelling geveto op grond van 'n nuwe regulasie wat nog gepubliseer sou word. S.P. Engelbrecht het in 'n memorandum aan die Eerste Minister, generaal Hertzog, die optrede van die Minister bevraagteken en 'n oorsig gegee van die verloop van Hebreuse studie aan die TUK. Hy het betoog dat die afskaffing van Hebreeus en Ou Testamentiese Wetenskap by die Universiteit van Suid-Afrika in feite die dood van die Fakulteit Teologie sou beteken, terwyl in Kaapstad en Johannesburg professore in Hebreeus is en in Stellenbosch en Potchefstroom lektore in Hebreeus. Hy noem ook dat deur sommige, miskien ten onregte, reeds 'n verband gelê word met 'n voorspelling van die Aktuaris van die Nederduitsch Hervormende of Gereformeerde Kerk [Doktor W. Nicol] in Mei 1925 dat die Teologiese Fakulteit aan die TUK 'n natuurlike dood sal sterf. Die memorandum is onderteken deur drie dekane, vyf professore en drie lektore van die TUK. Na 'n onderhoud met die Eerste Minister kon die rektor van die TUK gelukkig rapporteer dat die veto onttrek is.

Die vergadering het ook nog kennis geneem dat die Oosteindskool gewillig was om Latyn aan te bied en dat studente die klasse kan bywoon.

15 Desember 1925

P.W. Venter, Abactis van die Van der Hoff teologiese Studentevereniging, publiseer in *De Hervormer* die konstitusie van die vereniging.

1926

09 Januarie 1926

Dominee S. Vermooten word deur doktor H.C.M. Fourie bevestig as predikant van Pretoria. Hy sou deur die jare groot invloed hê op die prediking van die teologiese studente.

15 Januarie 1926

De Hervormer begin met 'n gereelde studentekolom, geskryf deur teologiese studente.

27 Januarie 1926

Die Kuratorium betuig deelneming met doktor H.C.M. Fourie oor die dood van sy dogtertjie. Studie-voorskotte is toegeken aan P.W. Venter, J.J. Prinsloo, J. Storm, A. Ras, N. Smith, J. Strydom, E.S. Mulder, W.J. Kemp, J.P. van den Berg, W.F.H. Huyzers, M.M. Grobler, P.J. Smit en D.J. van Staden. 'n Begroting is goedgekeur ten bedrae van £1550. Daar is besluit op 'n skrywe aan Van der Hoff Teologiese Vereniging met 'n dringende aanbeveling dat die spreeklesse van mejuffrou S. Faure gevolg word. Daar is verder besluit om 'n amptelike skrywe aan doktor B. Gemser te rig om sy benoeming as professor vanweë die kerk te bevestig.

21 April 1926

Professor en mevrou B. Gemser vertrek uit Holland na SA. Hulle het op 22 Mei in Pretoria aangekom en is op die stasie verwelkom deur dominee S. Vermooten, professore Greyvenstein en Engelbrecht en hulle gades, en deur verskillende ander professore en lektore van die Transvaalse Universiteitskollege.

08 Junie 1926

'n Foto van die professore, studente en 'n paar oudstudente verskyn in *De Hervormer*.

31 Augustus 1926

Die Fakulteit Teologie benoem vir S.P. Engelbrecht as dekaan.

21 Oktober 1926

Die Raad bewillig £20 vir die vervoerkoste van professor Gemser se biblioteek.

1927**22 Januarie 1927**

C.H. Rautenbach word ingeseën en bevestig as predikant van Erasmus.

26 Januarie 1927

Die Kuratorium vergader. Dominee Van Belkum, die voorsitter, was intussen op besoek in Holland, en is terugverwelkom. Professor B. Gemser is verwelkom op die vergadering. Ouderling Wolmarans was afwesig weens ernstige siekte en die Administrateur meneer Roorda was met siekteverlof. Besluit is om ook 'n skrywe te rig aan professor Reinink wat siek is.

Professor Gemser het die vergadering toegesprek en gesê dat hy nie spyt is dat hy na SA gekom het nie en sy hartlike ontvangs wil erken en sy samewerking in alles belowe. Naas die toekennings van studie-voorskotte aan bestaande studente is toekennings aan die volgende nuwe studente gemaak: H.J. van Eck, A. Brandt, J.J. Engelbrecht, J. Booyse, Sarel van Rensburg, D.J. Schoeman, Adam van Niekerk, Steenkamp, W.P. Struwig en D.J. van Staden. 'n Begroting van £2185 is goedgekeur.

Hierdie vergadering het die volgende besluit geneem oor die prediking deur studente:

dat zij alleen als helper van en samen met de gevestigde predikant zullen diens doen bij de Nachmaalvieringen. Anders zijn er de bezwaren van Nachmaalsbedieningen, doop en 't uitspreken van de zegen waartoe alleen predikanten gerechtigd zijn.

Die professore het opdrag gekry om 'n album aan te lê waarin die studente hulle naam teken.

05 Februarie 1927

Dominee H.P. Wolmarans word bevestig as predikant van Pietersburg.

08 Februarie 1927

De Hervormer plaas die kerklike advies oor die Gewetenskousule soos opgestel deur die professore. Dit is ook gepubliseer in 'n brosjure getitel *Kerklyk Advies inzake de Gewetens-klausule*, uitgegee deur die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering der Nederduitsch Hervormde Kerk met 'n voorwoord van dominee A.J. Barger

01 Maart 1927

Die Teologiese Vereniging Van der Hoff hou 'n reunie by wyse van besprekings en 'n dinee in die Residensie Hotel waarby die professore en die predikante wat aan die Transvaalse Universiteitskollege opgelei is, asook dominee Jac van Belkum, teenwoordig is.

21 Maart 1927

Die Fakulteit vergader aan huis van professor Greyvenstein. 'n Ontwerp van 'n studieplan vir doktoraal eksamen is opgetrek en die wenslikheid is uitgespreek dat akademie preekbeurte aan die Transvaalse Universiteitskollege ingevoer word, bedoel vir die personeel met hulle families en vir die studente.

08 Mei 1927

Dominee J.G.M. Dreyer skryf in *De Hervormer* oor die tienjarige bestaan van die Fakulteit Teologie en verwys na die artikel van professor S.P. Engelbrecht in die *Almanak* van 1927 '*Het ontstaan van de Opleiding onzer Predikanten 1927*'. Dreyer sluit af met die volgende: 'Die toekoms van ons kerk hang grotendeels af van ons teologiese fakulteit. Met die fakulteit van godgeleerdheid aan die T.U.K. staan of val ons kerk in sekere sin.' Engelbrecht het in sy artikel die hele stuk van dominee J.J. Prinsloo oor 'Onze Kweekschool' in die *Almanak* van 1911 oorgeneem.

19 Mei 1927

Die Raad benoem mejuffrou Stephanie Faure om twee lesings per week in Elokusie aan teologiese studente te gee en keur 'n bedrag van £12 goed vir ligbeeldskyfies vir die Fakulteit Teologie.

30 Mei 1927

Die Fakulteit besluit om te protesteer teen 'n besluit van die Senaat van die Universiteit van SA wat BD en MA studie tegelykertyd moontlik gemaak het.

13 September 1927

Die Fakulteit beveel die permanente aanstelling van professor Gemser aan en neem kennis dat die eerste akademiesdiens op 19 Junie deur professor Greyvenstein waargeneem is.

13 Desember 1927

Die Kuratorium vergader. Die voorsitter, dominee Van Belkum, het sy blydschap uitgespreek daarvoor dat ouderling Wolmarans weer in staat was om die vergadering by te woon. Toekenning van voorskotte is gemaak aan studente P.W. Venter, J.J. Prinsloo, A. Ras, W. Kemp [mits hy hereksamen slaag], Smit, J.P. van die Berg [mits hy hereksamen slaag], E.S. Mulder, W. Huyzers, J. Storm, J.J. Engelbrecht, J. Booyse, Steenkamp en Van Staden. Besluit is om studente Kemp en Van den Berg streng te berispe oor versuim vir 'n lang tyd om lesings by te woon. 'n Begroting van £2040 is goedgekeur.

1928**16 Februarie 1928**

Die Raad neem kennis van onderhandelings met professor Gemser in die lig van die aanbod wat hy van Groningen ontvang het, en besluit:

- I. *That a grant be made to Dr Gemser for his department of £250, spread over five years, to be spent in the ordinary way*
- II. *That his salary be increased two notches at expense of Council*
- III. *That he be given such further increases not exceeding two notches as can be met out of funds obtained from outside sources.*

Raadslede T.P.C. Boezaart en J.P. Roux het hulle teenstem teen (II) en (III) laat aantekene.

23 Februarie 1928

Die Kuratorium neem kennis dat professor Gemser benoem is as hoogleraar aan die Ryksuniversiteit in Groningen, sy alma mater, en dat hy vir die benoeming bedank het. Die vergadering het sy hoë waardering en blydschap oor sy besluit uitgespreek en die voorsitter en skriba afgevaardig om die dank en blydschap oor te dra. Besluit is verder om £100 aan die TUK beskikbaar te stel vir 'n salarisverhoging aan professor Gemser. [Volgens 'n Raadsnotule van 17 Maart 1927 is daar £250 van die Nederduitsch Hervormde Kerk ontvang vir die salaris van die professor in Hebrees]. Die vergadering het gehandel oor die toekenning van voorskotte aan studente en het besluit dat studente spreekles moet neem en dat dit 'n voorwaarde sal wees vir die uitbetaling van beurse.

19 Maart 1928

Die Fakulteit versoek professor Gemser om aan die Fakulteit Godgeleerdheid in Groningen te skryf met die oog op erkenning van die BD graad van die Transvaalse Universiteitskollege met die oog op vrystelling vir J. Strydom wat daar verder studeer.

25 Maart 1928

Student J.J. Prinsloo Jsn skryf in *De Hervormer* oor: 'Ons Kerk' en skryf die groei en bloei van die kerk toe aan die teboekstelling van die geskiedenis van die kerk deur professor S.P. Engelbrecht en A.D.W. Wolmarans (in sy '*Kerkhistorische Feiten*'), aan die eie opleiding van predikante en die invloed van *De Hervormer*.

08 April 1928

De Hervormer publiseer die eerste aflewering van die geskiedenis van dominee Dirk van der Hoff saamgestel in opdrag van die Teologiese Vereniging Van der Hoff deur Joh Dreyer, P.W. Venter en J.J. Prinsloo. Verdere afleverings is in volgende uitgawes gepubliseer tot met 08 Julie 1928.

28 Junie 1928

Die Kuratorium handel oor voorskotte aan studente en besluit om aan student Kemp kennis te gee dat sy beurs vir dié jaar verval omdat hy sy eksamen gedruip het en 'n hele kwartaal nie 'op studie' was nie. Oor J.P. van den Berg is gerapporteer dat hy die hele jaar nie op kollege was nie en twee kwartale lank skoolgehou het en as eksterne student wil eksamen doen. Die Kuratorium het sy afkeur uitgespreek oor die optrede, aan al die studente kennis gegee daarvan en die uitbetaling van voorskotte opgeskort, en die voorwaarde gestel dat verdere hulp verleen sal word alleen as hy die derde en vierde kwartaal wel die lesings bywoon.

Die opdrag aan professor Engelbrecht om 'n Album Studiorum te koop 'vir nie meer as £2 nie' is herhaal. Die professore het ook weer opdrag ontvang om die besluit oor die bywoning van spreeklesse aan die studente bekend te maak. Die Administrateur het gekla oor die parmantige briewe wat hy van studente ontvang.

Daar is ook weer opdrag gegee dat die £100 waarop besluit is ter aanvulling van die salaris van professor Gemser aan die TUK oorbetal moet word, in twee paaiemente, met verskoning oor die versuim wat plaasgevind het. Die skriba het opdrag ontvang om 'n verslag op te stel vir goedkeuring deur die voorsitter en voorlegging aan die Algemene Kerkvergadering.

23 Julie 1928

De Hervormer plaas 'n artikel oor wyle ouderling A.D.W. Wolmarans deur ouderling L.L. Steen, wat 'n tyd lank privaat onderwyser van Wolmarans se kinders was op sy plaas in Derdepoort, Pretoria.

08 Augustus 1928

Die 42ste Algemene Kerkvergadering kom byeen. Dominee Brandt is herkies as voorsitter, dominee S. Vermooten as vise-voorsitter, dominee A.J. Barger as skriba en dominee D.F. Erasmus as vise-skriba. Hierdie vergadering het kennis geneem van die afsterwe van ouderling A.D.W. Wolmarans en sy nagedagtenis gehuldig. Vir die eerste keer teenwoordig was dominees C.H. Rautenbach wat op 22 Januarie 1927 georden is op Bronkhorstspruit, en M.M. Grobler, georden op Brakpan op 27 Mei 1928. Die 75-jarige jubileum van die Nederduitsch Hervormende Kerk is die aand in die stadsaal gevier met 'n resepsie en groeteboodskappe van die burgemeester, die Administrateur van Transvaal, die Minister van Lande, die Nederlandse konsul, 'n verteenwoordiger van generaal Smuts, en verteenwoordigers van die susterkerke.

Professor S.P. Engelbrecht het die aand 'n lesing met ligbeelde gehou in die stadsaal. Hy was ook ouderling-afgevaardigde van Pretoria. Die feesrede van die voorsitter, dominee Brandt, wat ook in druk verskyn het, het 'n sterk reaksie uitgelok van persone wat by die vorige vergadering gestem het vir die verskuiwing van die kweekskool na Potchefstroom. Dominee Brandt het naamlik die uitdrukking gebruik dat die voorstel tot verskuiwing die bestaan van die kerk bedreig het. 'n Hewige diskussie is gevoer, ingelei deur ouderling J.J. Prinsloo. Dominee Vermooten het gesê dat hy ná die feesrede dit ernstig oorweeg het om die bediening neer te lê, dominee Erasmus, wat ook vir die voorstel tot verskuiwing gestem het, het by hom aangesluit. Die voorsitter het verseker dat dit nie sy bedoeling was om iemand te krenk nie. Hy maak onderskeid tussen persone en sake en sal altyd elke behoorlike oortuiging respekteer, maar is steeds oortuig dat as daardie voorstel deurgegaan het, dit die ondergang van die kerk sou beteken het. Hy was gewillig om die saak te verduidelik in *Die Hervormer* en om verskoning te vra. Die gedagte is ook uitgespreek dat by die gedrukte feesrede 'n slip gevoeg kan word oor die saak en dat in koerante daar 'n uitleg van die woorde geplaas kan word. Uiteindelik is besluit dat die voorsitter, dominee Vermooten en dominee Erasmus die saak onderling moet probeer besleg. Later in die vergadering het dominee Vermooten gerapporteer dat die verklaring van die voorsitter aangeneem is, en dat die moeilikheid lê by die verspreiding van die gedrukte feesrede. Die kommissie het die belang van die kerk voorop gestel. As daar 'n slip by die gedrukte preek gevoeg word, sal dit juis die aandag trek. Dieselfde sou gebeur by 'n uitleg in die plaaslike koerante. Die kommissie het toe besluit om die saak te laat rus.

Die vergadering het kennis geneem van die skenking deur dominee Van Belkum van sy boekery aan die Fakulteit Teologie en ook van 'n jaarlikse toekenning aan die biblioteek van £25 deur die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering. Na aanleiding van 'n versoek om die gewetenskousule te skrap, is 'n lewendige bespreking gevoer, en geen besluit is geneem nie. Die professore het in 'n brosjure oor die saak gehandel.

Na aanleiding van die verslag van die Kuratorium is 'n lang bepreking gevoer oor fondse. Die derde professorfonds moes volgemaak word en daar moes gewerk word vir 'n vierde professorfonds. Die derde professor was reeds teenwoordig in die vergadering. Daaroor lui die verslag:

Toe die pos van Professor in die Semitiese tale en Hebreeus aan die TUK vakant word, en daar volgens gewoonte applikasies gevra is ook in Europa, was dit ons kans om gebruik te maak van ons fonds vir 'n derde professor en vernaamlik toe dr B Gemser, predikant by die Nederlandse Hervormde Gemeente Lutjegast, ook 'n applikasie instuur en deur die senaat van die Universiteit vir benoeming aanbeveel is. Daar is toe geraadpleeg met die TUK en die voorsitter van die Kuratorium het 'n vergadering van die senaat bygewoon waar oor hierdie benoeming gehandel is, met die gevolg dat dr B Gemser die pos gekry het. In die vergadering van 27 Januarie 1926 is hy dan ook amptelik deur die Kuratorium benoem as kerklike hoogleraar vanweë die Ned Hervormde Kerk. Dit verbly ons van harte dat ons hom hier mag verwelkom, en dat ons nie hoef te rapporteer dat dr B Gemser na 'n kort en roemryke verblyf in ons midde geswig het vir die verleiding om die professoraat te Groningen te aanvaar nie. Dr Gemser is nou nie alleen hoogleraar aan die TUK en kerklike hoogleraar vanweë ons kerk nie, hy is ook soos die ander professore, Greyvenstein en Engelbrecht, predikant in die kerk deur die ondertekening van die predikantsformule in die offisiële album waar die handtekening staan van al die predikante wat die kerk gedien het of nog dien sedert 1887.

Gemser het diens by die TUK aanvaar op 01 Junie 1926. Hy sou die grondlegger word van die wetenskaplike studie van die Semitiese Tale in SA en van Ou-Testamentiese Wetenskap op hoë vlak. Tot met die koms van Van Selms in 1938 sou Gemser die enorme opdrag van 'n dubbele leerstoel alleen uitvoer met 'n ongekende werkvermoë en entoesiasme. Hy was reeds 36 jaar oud, behoorlik toegerus met doktorsale eksamens in sowel Ou Testamentiese Wetenskap as Semitiese Tale, en promosie met lof met 'n proefskrif op die gebied van die Semitiese Tale.

Berend Gemser was 'n predikantseun. Hy is gebore op 17 Mei 1890 in die Noord-Hollandse dorpje Broek op Langedyk. Sy pa is vroeg oorlede en die gesin het in benarde finansiële omstandighede beland. Hy het egter volgehou met studie en het op skool [die gimnasium in Alkmaar] sowel as op universiteit [Groningen van 1910 af] goed gepresteer. Hy studeer Semitiese Tale onder leiding van professor Van der Ham, later onder F.M.Th Böhl, en Ou-Testamentiese Wetenskap onder professor L.H.K. Bleeker. In 1917 lê hy die doktorsale eksamen in Teologie af en kort daarna in Semitiese Tale. Hy tree op 07 November 1917 in die huwelik met mejuffrou K.E. Jellema en word tien dae later georden as predikant in die gemeente Lutjegast in die provinsie Groningen. Hy doseer Hebreeus aan die twee gimnasia in Groningen en promoveer op 16 Oktober 1924 met 'n proefskrif *De betekenis der persoonsnamen voor onze kennis van het leven en denken der oude Babyloniërs en Assyriërs*, 'n werk wat hom meteen internasionaal bekend gemaak het. Sy promotor was die beroemde Assirioloog F.M.Th de Liagre Böhl. Teen 1926, die jaar van sy koms na Suid-Afrika, het reeds twee bydraes van hom verskyn in hoogstaande vaktydskrifte, naamlik die *Zeitschrift für Alttestamentliche Wissenschaft* en die *Archiv für Orientforschung*.

Die Kuratorium het verder gerapporteer dat professor Engelbrecht gevra is om 'n album aan te lê vir die studente wat vir die kerk opgelei word, dat studente kennis gegee is dat hulle die spreeklesse moet bywoon wat aan die TUK gegee word, dat studente na hulle proefpreke met verlof van die professore voor gemeentes mag optree ter oefening in die openbare verkondiging van die

Evangelie, en dat daar onder die studente 'n vereniging opgerig is met die naam Van der Hoff, wat ten doel het om onderlinge oefening en studie te bevorder.

[Die Van der Hoff Teologiese Vereniging is gestig op 24 Maart 1924 in die studeerkamer van professor Greyvenstein in sy huis in Schoemanstraat. Professor S.P. Engelbrecht was ook teenwoordig. Die Vereniging is gevorm op die lees van die Utrechtse studentevereniging *Secor Dabar* en het begin met tien lede. C.H. Rautenbach was die eerste voorsitter, J.J. Strydom assessor, M.M. Grobler abactis, en J.F. Brits fiscus. Die ander stigterslede was P.W. Venter, E.S. Mulder, W.J. Kemp, P.J. Smit, J.J. Prinsloo Gsn, J.P. van den Berg en G.D. de Beer.]

Ná 'n verslag van diaken B. de Loor oor die moontlikheid van 'n kursus in Boekhou vir die teologiese studente, het die Algemene Kerkvergadering besluit om dit aan die professore oor te laat om 'n reëling te maak dat studente die eerste beginsels van boekhouding kan leer op 'n manier wat nie te veel inbreuk op hulle tyd maak nie.

Besluit is dat die Kuratorium moet bestaan uit lede van die vergadering, vier predikante en vyf kerkradslede. Daar was 'n lewendige stemming en herstemming. Verkies is dominees Jac van Belkum, C.H. Rautenbach, H.C.M. Fourie en J.G.M. Dreyer, en die broeders B. de Loor (Pretoria), J.H. Vorster (Witbank), A.H. Koomans (Potchefstroom), J.J. Prinsloo (Erasmus) en J.P. Prinsloo (Erasmus). Die vergadering het ook kennis geneem dat die Eerste Minster die versekering gegee het dat die Fakulteit Teologie nie gesluit sal word nie, nadat daar berig is dat die Minister van Binnelandse Sake 'n kommissie wil benoem om advies uit te bring daaroor of die fakulteit wel plek in die Universiteit behoort te hê. Omdat doktor H.D. van Broekhuizen intussen benoem is as lid van die Raad van die TUK, het die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering nie verder aangedring op verteenwoordiging in die Raad nie. Die Koomansfonds is oorgedra aan die Finansiële Kommissie (die voorganger van die Raad van Finansies) en sy naam is verander na Fonds vir die Derde Professor.

Die jubileum-nommer van *De Hervormer* onder datum 08 Augustus 1928 was gewy aan die feestelike herdenking tydens die Algemene Kerkvergadering, en het die volgende bevat:

- *'n Inleidende oordenking deur JH Greyvenstein,*
- *Roeping en plicht van de Nederduitsche Hervormde Kerk van Afrika met aanknooping aan het verleden deur LE Brandt*
- *Bladvulling met 'n aanbaling van Frederik de Vrome, die gedig 'Van der Hoff se Kerk' deur JJ Kuhn en 'n vers uit Luther se Ps 46*
- *'n Lys van Algemene Kerkvergaderings met aangawe van plek, datum, voorsitter en skriba*
- *'n Saamgestelde foto van vroeëre predikante van die Kerk,*
- *Die eerste Algemene Kerkvergadering 8 Augustus 1853 deur SP Engelbrecht*
- *'n Ou gedig (van 'n onbekende digter, voorgedra met die verwelkoming van ds Dirk van der Hoff op Rustenburg op 8 Augustus 1853*
- *Herinneringen deur CW du Toit*
- *Ons standpunt (Aangehaal uit 'n berig in Het Volksblad oor die samekoms van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering met twee afgevaardigdes van die Kaapse Sinode op 23 April 1872).*
- *De vergadering voor kerkvereniging in Augustus 1891, deur Jac van Belkum*
- *Het Testament van Gen AWJ Pretorius*
- *Bij onze feestviering deur PW Ennis*
- *'n Foto-afdruk van die blanco beroepsbrief wat deur die Voortrekkers na Holland gestuur is in 1849*

- 'n Saamgestelde foto van die predikante van die kerk in 1928
- *Waarom Hervormd?* deur SP Engelbrecht
- *De Bevestiging van ds Goddefroy te Witfontein 1887*
- *Foto's van die lede van die Kerkraad van Pretoria (Konsulentsgemeente)*
- *Ontslapen Voorgangers* deur SP Engelbrecht
- *Oud-ouderling ADW Wolmarans* deur SP Engelbrecht
- 'n Aanbaling uit die rede van ADW Wolmarans by die hoeksteenlegging van die kerkgebou op Ermelo
- *Die teologiese Fakulteit van die Transvaalse Universiteitskollege* deur T.[?] met fotos van die drie professore, die TUK hoofgebou en die Landbougebou
- *Na 35 jaar ('n Foto van die Algemene Kerkvergadering van 1890 en 'n foto van dié van 1925*
- *Piëteit, 'n oordenking na aanleiding van 1Sam 24:13* deur B. Gemser.

1927–1928

Gedurende 1927-1928 het 'n ernstige krisis gestalte geneem wat die bestaan van die Fakulteit Teologie aan die TUK bedreig het. Die Minister van Onderwys, doktor D.F. Malan, het naamlik 'n Universiteitskommissie benoem met die opdrag om te handel oor die afbakening van die funksies van universiteite en tegniese kolleges, besuiniging, koördinasie, uitskakeling van duplikasie ens. Tekenend in die opdrag was dat Teologie byvoorbaat saam met 'n aantal ander vakke soos argitektuur, kuns, musiek, ingenieursvakke, regte, handel, pedagogiek ens as professioneel, tegniese of kommersieel geklassifiseer is en dus ook aan Tegniese Kolleges onderrig sou kon word. Die lede van die kommissie was J.G. van der Horst, voorsitter, Luit-kol J.H. Dobson, H.J. van der Byl en C. Murray, met D.S. van der Merwe as sekretaris. Van der Horst is beskryf as ekonoom, sakeman, kultuurstryder en politikus. Hy was ook lid van die Raad van die Universiteit van Stellenbosch. Dobson was 'n ingenieur en nywerheids pionier. Van der Byl was die bekende ingenieur wat onder andere Evkom en Yskor op die been gebring het en na wie Vanderbylpark vernoem is. Hy was later kanselier van die Universiteit van Pretoria. Nie een van die lede van die kommissie het blykbaar 'n goeie begrip van die geesteswetenskappe gehad nie.

In paragraaf 66 van die verslag van die kommissie verskyn die volgende:

Die vraagstuk aangaande die insluiting van teologie in die leerplanne van ons universiteite verdien aandag. Teologiese fakulteite bestaan in die Universiteit van Stellenbosch en in die Universiteit van Suid-Afrika in Pretoria en Potchefstroom. Dit blyk dat aan die Universiteit van Stellenbosch al die studente in daardie fakulteit jong manne is wat as predikante van 'n besondere kerkgemeenskap opgelei word, dat hulle gelyktydig as studente van 'n teologiese kweekskool van daardie kerkgemeenskap in Stellenbosch ingeskryf is, en dat vir onderwerpe van suiwer teologiese aard, in teenstelling met filosofiese vakke wat vir die graad Baccalaureus in die Godgeleerdheid vereis word, die professore van die teologiese kweekskool as professore van die Universiteit erken word. Hierdie reëling kos die Universiteit op die oomblik blykbaar niks aan salarise nie. Dieselfde posisie word op Potchefstroom aangetref, terwyl in Pretoria na verneem word al die professore van die teologiese fakulteit met een uitsondering tot een kerk behoort en 'n deel van hulle salarise uit universiteitsfondse, waartoe die staat bydra, bekostig word. Met die oog op die feit dat verskillende godsdienstige liggame afwykende teologiese stelsels vereis voel die Kommissie dat die

insluiting van teologie in die leerplanne van 'n Universiteit tot ernstige moeilikhede kan lei en die Staat in die onhoudbare posisie kan stel dat dit teologiese Universiteitsdosente vir baie skakerings van godsdienstige oortuiging sal moet verskaf. Ons beskou dit as 'n verkeerde beginsel om Staatsteun vir hierdie doel te gee.

As besluit sou word om die bestaande teologiese fakulteite af te skaf en om die toekenning van teologiese grade en diplomas deur Universiteite op leerkursusse wat deur die Universiteite aangebied word, te staak, sou 'n godsdienstige liggaam nie daardeur verbinder word om universitêre kursusse of sertifikate in gewone akademiese onderwerpe vir sy eie besondere doeleindes te erken nie; en aan die hand word gegee dat Universiteite dan die reg moet behou om die DD graad honoris causa of as 'n navorsingsgraad op gevorderde en onafhanklike navorsing te verleen. Die MA of 'n gelykstaande graad behoort in sulke gevalle beskou te word as 'n noodsaaklike voorvereiste vir die DD graad. Die afskaffing van die teologiese fakulteite beteken dat die bestaande BD graad verduyn.

'n Rapport oor hierdie paragraaf van die Kommissie verslag, gedateer 20 September 1928 en opgestel deur S.P. Engelbrecht, is vandate nog ad rem. Daarom word dit grootliks aangehaal:

Algemene opmerking. .. Ten eerste is dit baie vreemd dat, waar in par 66 'n definitiewe aanbeveling gemaak word om die Teologiese Fakulteit af te skaf, wat verstrekkende gevolge sal hê, in die 'Samevatting en bevindings' geen enkel woord gesê word omtrent die aanbeveling in art 66. Ten tweede is dit nog vreemder dat die Universiteitskommissie wat .. aangestel is om 'ondersoek te doen, berig te lewer, getuienis te neem, en aanbevelings te maak' in die Questionnaire wat hulle aan die Universiteite en Universiteitskolleges gestuur het, en aan die persone wat namens die TUK getuienis afgelê het, geen enkele vraag gestel het aangaande die beoefening van die Teologie as wetenskap aan 'n inrigting vir Universitêre onderwys. En tog rapporteer die Kommissie daarvoor, en maak 'n definitiewe aanbeveling .. Maw die kommissie rapporteer aan die Parlement oor iets wat nooit deur hulle ondersoek is nie en waaromtrent die Kommissie self in die duister verkeer. Daarom is dit dat in genoemde par 66 die Kommissie, waar die stand van sake in Potchefstroom en Pretoria verhaal word, sulke vae en twyfelagtige woorde soos 'blykbaar' en 'na verneem word' moet gebruik.

Die Kommissie sê dat 'verskillende godsdienstige liggame afwykende teologiese stelsels vereis' .. Hier kom die onwillekeurige vraag op of die doseer van verskillende wysgerige stelsels aan 'n Universiteit dan nie dieselfde moeilikhede sou kan oplewer nie. Maar gevaar bestaan daar nie, want in die leerplan van die Universiteit van Suid-Afrika word geen voorsiening gemaak vir Leerstellige teologie (dogmatiese) teologie nie en dit word nie deur die TUK gedoseer nie. Dit is jammer dat die Kommissie hier in volslae onkunde verkeer.

Verder word aan die hand gegee om die bestaande teologiese fakulteite af te skaf en geen teologiese grade en diplomas meer deur die Universiteit te laat verskaf nie. Maw die teologie behoort dus nie meer tot die siklus van wetenskappe nie, hoewel die teologie die oorsprong is en die ontstaan van die Universitêre studie. 'n Teologiese graad kan dus nie meer deur 'n Universiteit verleen word nie en is van nul en gener waarde. Om 'n konkrete voorbeeld te gebruik: Die doktorsgraad van die Minister van Onderwys wat hom in 1905 deur die Universiteit van Utrecht toegeken is, is dus volgens die Universiteitskommissie van nul en gener waarde, want 'n Universiteit behoort nie so 'n graad toe te ken nie...

Die afskaffing van die BD graad sou nie alleen indruis teen die hele onwikkeling van die Universiteite as sodanig nie maar ook teen die historiese gang van sake in Suid-Afrika, want die ou Kaapse Universiteit waarvan die Universiteit van Suid-Afrika

die erfgenaam en opvolger is, het alreeds die BD graad verleen. ... Die teologiese studie aan die TUK is nie kerklik nie, en staan oop vir alle moontlike kerke. In hoofsaak is dit tot dusver maar net een kerk wat daarvan gebruik maak. Maar dit kan die TUK nie help nie...

Verder moet daar veral beswaar gemaak word teen die voorstelling van die Kommissie dat die Teologiese Fakulteit met godsdienststelsels te doen het... Studievakke soos die OT, NT, Kerkgeskiedenis, Dogmengeskiedenis, Etiek, Wysbegeerte van die Godsdienst, Sielkunde ens val tog seker nie onder leerstellige teologie nie. Dit is jammer dat par 66 van die rapport van sulke foutiewe veronderstellings uitgaan.

Reeds op 18 Augustus 1927 het S.P. Engelbrecht aan die voorsitter van die Algemene Kerkvergadering, dominee L.E. Brandt, geskryf en aan die hand gegee dat hy 'n onderhoud met die eerste minister, genl Hertzog, aanvra. 'Min Malan heeft 'n Kommissie benoemd om het gehele Universiteitswezen te onderzoeken. Als wij dus niet op onze hoede zijn, gaat hij nog de Theol Fakulteit afschaffen.' Generaal Hertzog wou egter nie dat by die Minister van Onderwys verbygegaan sal word nie, en uiteindelik het 'n deputasie van die kerk doktor Malan ontmoet. Die ontmoeting het plaasgevind op 25 Oktober 1928. Die deputasie, wat aan die Minister voorgestel is deur doktor H.D. van Broekhuizen as verteenwoordiger van die Raad van die TUK, het bestaan uit dominees L.E. Brandt, Jac van Belkum, J.G.M. Dreyer, professore Greyvenstein, Engelbrecht en Gemser, ouderlinge J.H. Vorster en J.P. Prinsloo, doktor A.E. du Toit, rektor van die TUK, en die volksraadslede generaal J.J. Pienaar en Harm Oost.

Dominee Brandt het die woord gevoer en na inligting oor die toestand aan die TUK tov die onderskeie teologiese vakke, dosente en studente ook nadruk daarop gelê dat in Europa die Teologie die moeder van alle ander wetenskappe was en dat Universiteite begin het met die studie van Teologie. Doktor Malan het belowe om geen verandering te maak sonder raadpleging met die kerke nie. Hy het as sy ideaal genoem dat aan Universiteite deur die staat voorsiening gemaak sal word vir die studie van die algemeen wetenskaplike vakke van die Teologie en dat kerk self sal voorsien vir die studie van hulle spesiale vakke deur hulle studente. Dit is duidelik dat die Minister al voor die onderhoud tot die slotsom gekom het dat die aanbeveling van die Kommissie nie uitvoerbaar is nie, miskien ook omdat die Eerste Minister hom so laat verstaan het. [In dié verband is daar die verhaal van S.P. Engelbrecht dat hy generaal Hertzog op Pretoria stasie gaan sien het toe die trein na Kaapstad sou vertrek vir die parlamentsitting, en dat die generaal vir hom gesê het: Engelbrecht, as jy nie vir my lieg nie, sal sake regkom.] Dominee L.E. Brandt het in *De Hervormer* van 08 Januarie 1929 'n kort verslag geskryf oor die onderhoud met doktor Malan. Naas wat hierbo reeds vermeld is, het hy ook 'n oorsig gegee van die dosierwerk van die professore: Greyvenstein gee drie lesings per week wat bepaald kerklik genoem kan word, naamlik Dogmatiek, Leer van die belydenisse en Praktiese Teologie, teenoor 8 uur aan algemene vakke, naamlik Christelike Etiek, Ensiklopedie, Nuwe Testament Teologie, Eksegese Nuwe Testament, Nuwe Testamentiese literatuur en Oudchristelike literatuur; Engelbrecht gee elf uur algemeen wetenskaplike vakke, Gemser 15 uur Hebreeus, Assiries en verwante ou Semitiese Tale, Eksegese Ou Testament en Teologie Ou Testament, McMillan vyf uur Filosofie van die Gosdiens, Vergelykende Gosdiensgeskiedenis en Psigologie van die Gosdiens.

30 Augustus 1928

Die Fakulteit verkies professor B. Gemser as dekaan.

08 Oktober 1928

S.P. Engelbrecht bring as nuwe hoofredakteur van *De Hervormer* hulde aan dominee Jac van Belkum wat meer as 19 jaar lank die

uitgawe van die blad behartig het. Engelbrecht vermeld verder dat minister Tielman Roos in antwoord op 'n vraag verklaar het dat hy teen die opheffing van die teologiese fakulteite in Pretoria en Potchefstroom gekant is en spreek daarvoor sy dank uit. Engelbrecht rig hom ook aan die Potchefstroomse Universiteitskollege met 'n versekering dat hulle kan reken op die hulp van die Hervormde Kerk om hulle te beskerm. Hy sluit af met die volgende woorde:

Die Gereformeerde Kerk behoeft haar nie vir die PUK te skaam nie. Daardie inrigting is 'n eer vir haar, want dit getuig van stoere arbeid, en dit is vir andere 'n beskamend voorbeeld. Ons hoop in die belang van die bevolking van Transvaal dat die regte van die PUK gehandhaaf sal bly.

25 Oktober 1928

Die Kuratorium vergader. Teenwoordig was dominees Van Belkum en J.G.M. Dreyer en die broeders A.H. Koomans, J.P. en J.J. Prinsloo en J.H. Vorster, die professore Greyvenstein en Gemser, die Administrateur meneer Roorde, en die waarnemende skriba van die vorige Kuratorium, dominee L.E. Brandt, wat deur die voorsitter bedank is vir sy diens. Dominee Van Belkum is verkies as voorsitter en dominee J.G.M. Dreyer as skriba.

26 Oktober 1928

Die dekaan doen aan die Fakulteit verslag oor die Akademiesdienste waarop die Senaat besluit het op 01 Junie 1927. Vyf dienste is intussen gehou, deur Greyvenstein, MacMillan, professor Meinhof van Duitsland, professor J.D. du Toit van Potchefstroom en doktor N.S. Talbot, die Anglikaanse biskop van Pretoria. Teleurstelling is uitgespreek oor die swak bywoning van die kant van die personeel.

11 Desember 1928

Op die volgende vergadering van die Kuratorium was al die lede behalwe doktor Fourie teenwoordig. Bespreking is gevoer oor die swak terugbetaling van studiebeurse deur veral studente wat die studie gestaak het en ook predikante wat afgestudeer het. Die datum 15 Januarie 1929 is gestel as afsnypunt voordat aanskrywings gerig sou word. Aansoeke om ondersteuning is behandel, en 'n begroting van £2590 is goedgekeur.

07 Maart 1929

Die Raad benoem E.S. Mulder as studente-assistent in Semitiese Tale.

05 1929

05 Desember 1929

Die Kuratorium neem kennis dat doktor Fourie bedank het as lid en dat dominee Brandt in sy plek as lid aangestel is. Die skulde van gewese studente is behandel, en dit het geblyk dat daar oor die algemeen bereidheid was om te betaal. Een broeder het laat weet dat hy dringender skulde het as dié, 'n ander een dat hy onmondig was toe die ooreenkoms aangegaan is en dus nie verantwoordelik gehou kan word nie, 'n derde het 'n parmantige brief teruggeskryf. Wat predikante betref, was daar een wat reeds sestien jaar tevore afgestudeer het, maar nog nie sy skuld betaal het nie. Die meeste ander wat geld geskuld het, het belowe om een of ander tyd te begin met afbetaling.

Oor proefpreke is besluit dat dit aan die einde van die laaste studiejaar gehou moet word en dat studente na die proefpreek met toestemming van professor Greyvenstein kan uitgaan om te preek. 'n Nuwe kontrak is goedgekeur vir studieleninge, agt per sent rente verander na vyf per sent, en vyf jaar terugbetaling verander na ses jaar. Die begroting vir 1930 is vasgestel op £2920.

Vier studente het studies voltooi, naamlik J.J. Prinsloo, J.P. van den Berg, E.S. Mulder en P.J. Smit. In die vyfde jaar was Kemp en Huyzers, vierde jaar Ras en Boooyse, derde jaar Storm, Van Staden, Engelbrecht en Van Rensburg, tweede jaar Steenekamp, Brandt en Coetzee, eestejaar Otto, Bierman, Joubert en Le Roux.

Dominee Rautenbach het onder die aandag gebring dat uit 'n koerantberig blyk dat van ons teologiese studente teenwoordig was op 'n dans. Die saak is oorgelaat aan professor Greyvenstein om na bevind van sake te handel.

Afskeid is geneem van ouderling Koomans, wat sou verhuis na Wellington in die Kaap. In sy plek is dominee A.J.G. Oosthuizen as lid benoem [blykbaar teen die besluit in dat die Kuratorium moet bestaan uit vier predikante en vyf ander].

Professor MacMillan was in die eerste deel van 1930 oorseer as verteenwoordiger van die Oxford-groep. Hy is deur die Universiteit van Glasgow vereer met 'n eredoktoraat as erkenning vir sy betekenis vir Teologie en Kerk in die algemeen en vir sy publikasie van die *Ordinal of the South African Presbyterian Church*.

1930

19 Maart 1930

Die Predikantevergadering kom byeen. Dominee L.E. Brandt se toespraak by die opening is gepubliseer in *De Hervormer* van 01 Junie 1930, en in die uitgawe van 15 Junie verskyn 'n oorsig van die vergadering deur dominee G.E. Alers. Dominee Jac van Belkum het oor sy lewenservaring gepraat, professor S.P. Engelbrecht het 'n lesing gehou oor Doktor Kuyper en sy bestryders, dominee A.J. Barger oor Siekebesoek, en professor Greyvenstein oor die Spiritisme. Teenwoordig was ook die weduwee van professor P.J. Muller. Die Raad benoem F.J.Z. Booysen as tydelike assistent lektor in Hebreeus

23 Mei 1930

Die Raad keur ses maande verlof aan professor Gemser goed, vanaf Julie 1931.

29 Augustus 1930

Die Fakulteit verkies vir S.P. Engelbrecht as dekaan. Professor Greyvenstein het by dié geleentheid waardering uitgespreek vir die wetenskaplike publikasies deur lede van die Fakulteit. Daaronder het getel Engelbrecht se boek oor die Neo-Calvinisme en sy artikels in *Die Hervormer* en die *Almanak*, en Gemser se kommentaar op Spreuke in *Tekst en Uitleg*.

Die skielike vertrek van E.S. Mulder wat assistent-ektor in Hebreeus was, is gevolg deur die benoeming van F.J.Z. Booysen in dieselfde pos. Hy was in sy finale BD jaar. Die jaarverslag van die Fakulteit meld:

Met verlange sien die Fakulteit uit na die selfstandigwording van die Transvaalse Universiteitskollege as 'n Universiteit van Pretoria, veral vir 'n grondige hervorming van die eksamensisteem deur die invoering van mondelinge eksamens.

01 Oktober 1930

Die hoofredakteur van *De Hervormer*, S.P. Engelbrecht, skryf in 'n hoofartikel onder andere:

Ons Kerk het altyd die gedagte van 'n Universiteit in Pretoria toegejuig, en reeds in die jaar 1899 werd aansluiting gesoek by die opgerigte teologiese fakulteit vir die opleiding van ons predikante. En aan die Transvaalse Universiteitskollege het ons steeds deelgenote gewees van die teologiese fakulteit. Daarom is

dit dat ons die versekering wil uitspreek dat ons hoogs ingenome is met die feit dat die TUK tot 'n selfstandige Universiteit omgeskep word. Ook aan die nuwe Universiteit sal ons steeds alle steun gee. Ons wens veral die bekwame rektor, Professor AE du Toit, van harte geluk, dat hy die Universiteitskip so gestuur het dat dit is waar dit is. En moge God Sy vleugele oor die inrigting uitbrei, dat dit tot seën mag wees vir ons nasie, maar boue alles, tot eer van Sy naam!

10 Oktober 1930

Die Transvaalse Universiteitskollege word die Universiteit van Pretoria. Die voorsitter en vise-voorsitter van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering was by die feesvierings teenwoordig. Die professore van die kerk het hulle volle deel gedoen in die oorgang van die inrigting net soos later in die geval van die Afrikaanswording van die Universiteit in 1932. Die 'selebrasie-godsdiens oefening' op 12 Oktober 1930 is geleë deur dominee L.E. Brandt. Sy rede is gepubliseer in *De Hervormer* van 01 November 1930. Hy het onder andere gesê:

Universiteit is een ambitieuse veel omvattende naam en een grootsche roeping, die u voorligt. De hele schepping is uw arbeidsveld, van het laagste organisme en het zoogenaamde onorganische, de atomen en elektronen, tot het hoogste geestelijke leven van den mensch en van de liefde van God, op deze aarde en in het onmetelijk heelal.

De Hervormer het ook 'n verslag oor die feesvierings gepubliseer. Dit het begin met 'n lesing van S.P. Engelbrecht oor oud-Pretoria. Tegelyk was daar 'n fees waar die goewerneur-generaal en prinses Alice teenwoordig was. Toe 10 Oktober aanbreek, is die ou Transvaalse Universiteitskollege-wapen uitgedoof en die nuwe wapen van die Universiteit onthul. Op dié dag is eers die lede van die Raad van die Universiteit verkies, en daarna het raadslede, verteenwoordigers van ander universiteite en liggame, professore en studente in optog vertrek na die stadsaal waar die Minister van Onderwys die stigtingsoorkonde oorhandig het en gelukwense oorgedra is, onder andere deur dominee Brandt. Daarna was daar 'n optog na die Krugerstandbeeld voor die stasiegebou waar kranse gelê en toesprake gehou is. Die dag is afgesluit met 'n musiekaand en toesprake deur mevrou Van Broekhuizen, professor S.P. Engelbrecht en doktor D.F. Malan. Die kanselier, meneer Tielman Roos, het Saterdagmiddag 'n tuinparty vir duisende gaste aangebied in die tuin van die Universiteit en die aand 'n dinee vir 'n aantal gaste.

03 Desember 1930

Die Kuratorium vergader. Professor Greyvenstein het verslag gedoen oor die studente se bywoning van danspartye. Sommige studente het erken en belowe om dit nie weer te doen nie. Besluit is om aan hulle te skryf dat die Kuratorium dit as ongewens beskou. Met meerderheid van stemme is besluit dat studente verplig is om hulle attestate by die gemeente Pretoria in te handig.

Die skriba, dominee J.G.M. Dreyer, het meegedeel dat hy verneem het dat daar 'n moontlikheid bestaan dat die kerk 'n verteenwoordiger op die Raad van TUK kan kry en dat hy sonder opdrag 'n brief in diér voege geskryf het en van die rektor 'n brief terug ontvang het dat die saak onder behandeling is.

Die studente Huyzers en Kemp sou afstudeer as hulle deurkom. In 1930 was in die vyfde jaar Ras en Booysen, vierde jaar Storm, Van Staden, Engelbrecht en Van Rensburg, derde jaar Steenekamp, Coetzee en Brandt, tweede jaar Le Roux, Bierman en Joubert, eerste jaar Breedt, Viljoen, Visagie en Grobler. Die begroting vir 1931 is vasgestel op £3270.

1931

17 Maart 1931

Op die vergadering van die Kuratorium was dominee Van Belkum afwesig weens siekte, en dominee Brandt het die voorsitterstoel ingeneem. Vir die vierde (?) keer is professor Engelbrecht en die Administrateur opgedra om 'n album te koop. Van die rektor van die Universiteit van Pretoria is verneem dat nie voldoen kan word aan die versoek om 'n verteenwoordiger op die Raad nie.

April 1931

Volgens 'n oorsig deur professor Gemser in *De Hervormer* van 01 Mei 1931 het die Predikantevergadering goed verloop. Professor Greyvenstein het die wydingswoord uitgespreek, dominee Brandt het 'n lesing gehou oor professor J.H. Gunning, dominee Joh Dreyer oor 'Ons aandeel in die skuld aan die geestelike toestand in ons dae', en professor S.P. Engelbrecht het 'n ligbeeld-vertoning gehou oor Jerusalem en ander plekke in die Heilige Land. Die volgende dag is gebruik vir praktiese sake en die bespreking van beskrywingspunte.

07 Mei 1931

Die Fakulteit het die langverlof van professor MacMillan vir 1932 in beginsel goedgekeur. Die jaarverslag vir 1931 meld dat professor Gemser die Orientalistekongres in Leiden bygewoon het en ook deur koningin Wilhelmina ontvang is.

J. Strydom het op 27 Maart 1931 gepromoveer aan die Universiteit van Leiden met 'n proefskrif *Een Studie over den Samenhang en de betrekking van Barth tot Calvyn in den Philipperbrief* en H.P. Wolmarans het die doktorsale eksamen in Groningen met goeie gevolg afgeleë.

19 Mei 1931

Op die 43ste Algemene Kerkvergadering is dominee L.E. Brandt verkies as voorsitter, dominee A.J. Barger as skriba, dominee S. Vermooten as vise-voorsitter en dominee D.F. Erasmus as vise-skriba. Die openingsrede deur dominee Brandt was na aanleiding van 2 Korinteërs 13:8. Vir die eerste keer teenwoordig was die afgestudeerde dominees P.W. Venter van Volksrust, P.J. Smit van Losberg, J.J. Prinsloo Gsn van Johannesburg, en J.P. van den Berg van Waterberg. Die vergadering het kennis geneem dat die Kweekskoolfonds steeds 'n tekort het. Die name van 15 ampsdraers wat geld verskuldig was aan die Fonds, is opgeneem in die notule en daar is vermeld dat net professor Engelbrecht, dominee P.S. Grobler, P.J.J. Venter en H.P. Wolmarans geleidelik klein somme terugbetaal. Op die Kuratorium is na etlike herstemmings verkies dominees L.E. Brandt, A.J.G. Oosthuizen, J.G.M. Dreyer, T.F.J. Dreyer, S. Vermooten, C.H. Rautenbach, J.J. Prinsloo Gsn, doktor B. de Loor en ouderling J.J. Prinsloo.

19 Junie 1931

Volgens 'n verslag aan die Raad het S.P. Engelbrecht Dogmengeskiedenis, Kerkgeskiedenis en Kerkreg doseer, B. Gemser Hebreeus en Semitiese Tale vir BA en MA studente, Ou Testament Eksegese en Argeologie vir BD studente, J.H. Greyvenstein Nuwe Testament Eksegese en Teologie en Christelike Etiek, E. MacMillan Godsdiensgeskiedenis, Godsdienfilosofie en Apologetiek (laasgenoemde in Engels).

10 Desember 1931

Op die vergadering van die Kuratorium is as voorsitter dominee A.J.G. Oosthuizen en as skriba dominee J.G.M. Dreyer verkies. Teenwoordig was nou ook die nuwe Administrateur, meneer J.H.H. Janson, so ook professore Greyvenstein en Engelbrecht.

Baie tyd is bestee aan die finansiële probleme van die Fonds, en die agterstallige skulde van predikante en studente wat die studie gestaak het. Nuwe lenings is streng beperk, en op maatreëls om gelde in te kry teen korting is besluit. Die begroting vir 1932 is vasgestel op £2950. Dominees Prinsloo, Rautenbach en professor Engelbrecht is benoem om ondersoek in te stel na die moontlikheid van 'n eie koshuis. Hierdie vergadering het ook die wenslikheid uitgespreek dat daar 'n skriftelike ooreenkoms met die Universiteit behoort te wees en 'n kommissie in dié verband benoem.

1932

01 Maart 1932

Professor Gemser is deur die Kuratorium terug verwelkom nadat hy pas uit Holland teruggekeer het. Daar het uiteindelik verslag gekom oor die studente-album. Besluit is dat die Administrateur hier en oorsee tenders vra en dit bestel. Weer eens was dit die moeilike finansiële situasie wat die volle tyd van die vergadering in beslag geneem het. Dit was ook die geval met die vergadering van 20 Junie 1932.

18 Maart 1932

Die Raad benoem dominee E.S. Mulder as assistent in die Departement Semitiese Tale.

12 April 1932

Die Fakulteit besluit dat Hebreeus II 'n vereiste sal wees om met BD te begin, dat Grieks hoofvak moet wees en dat professor H.G. Viljoen gevra word om die vereiste kursusse in Latyn te gee. Die oorblywende vakke kon gekies word uit die wysgerige vakke, kultuurhistoriese vakke, Duits, Geskiedenis, Volkekunde, Hebreeus en Latyn. Eksamens sou afgeneem word in teenwoordigheid van die Fakulteit en sou deels skriftelik, deels mondeling wees. Professor Viljoen het op 02 Junie 1932 'n skema voorgelê vir 'n kursus in Patristiese en Middeleeuse Latyn, en die Fakulteit het besluit om dit by die Senaat aan te beveel vir erkenning as 'n kwalifiserende kursus.

02 Augustus 1932

Professor MacMillan het op 07 Julie 1932 direk aan die rektor geskryf om verlenging van sy verlof om hom die geleentheid te gee om na Amerika te gaan in verband met die Oxford-groep. Die Fakulteit het op 02 Augustus daarop gewys dat die Departement Filosofie en Geskiedenis van die Godsdien onder die omstandighede ly en het versoek dat 'n tydelike plaasvervanger gevind word in die persoon van óf dr Moorrees óf doktor H.P. Wolmarans.

13 September 1932

Die Raad besluit dat die vyftig-vyftig beleid geskrap word, dat die dienste van die Universiteit primer gerig word op die behoeftes van die Afrikaansprekende deel van die bevolking, en dat die taal van die Universiteit Afrikaans sal wees.

25 Oktober 1932

Die Fakulteit stel die duur van mondelinge eksamens vas. Dit was soos volg: Sesdejaar: Eksegese OT 1 uur, Eksegese Nuwe Testament 1 uur, Kerk- en Dogmengeskiedenis 1½ uur, Vyfdejaar Eksegese OT 2 x 1 uur, Eksegese Nuwe Testament 2 x 1 uur, Kerkgekiedenis 2 x 1 uur, Vierdejaar Eksegese OT 1 ½ uur, Eksegese Nuwe Testament 1½ uur, Kerkgeskiedenis 1½ uur. As subminimum vir die mondelinge eksamens is 35 per cent vasgestel. Supplementêre mondelinge eksamens is aanbeveel vir twee studente wat nie die subminimum behaal het nie.

07 Desember 1932

Op die vergadering van die Kuratorium is kennis geneem dat twee predikante intussen doktorsgrade behaal het, te wete J.J. Strydom en H.P. Wolmarans. Dit het gelyk of die finansies beter is. Studente Storm en Van Rensburg het afgestudeer. In 1933 sou Steenekamp, Engelbrecht en Coetzee in die sesde jaar wees, en ook Van Staden as hy 'n paar vakke vroeg in 1933 slaag, in die vyfde jaar Le Roux en Brandt, in die vierde jaar Grobler, Breedt en Viljoen, in die derde jaar Visagje, Wolmarans en P.J.L. Bierman. Besluit is dat alleen studente wat reeds teologie studeer, op Geloftefeeste mag preek en dat dit nie in belang van studente geag word dat hulle trou nie behalwe as die Kuratorium om gewigtige redes anders besluit. Net aan H. Muller is 'n lening toegestaan, naamlik £40. Die begroting is vasgestel op £1655.

↻ 1933**01 Maart 1933**

Professor MacMillan was terug op sy pos en het die Fakultetsvergadering bygewoon waar die rektor ook teenwoordig was. MacMillan het die wens uitgespreek dat die moontlikheid van sy aftrede oorweeg word aangesien sy tyd ten volle beset sal word deur leiding in die Oxford-groep.

05 April 1933

Die Senaat van die Universiteit keur die aanstelling van professor Gemser as hoof van die Departement Antieke Kultuurgeskiedenis goed. Hy was toe dus hoof van drie departemente, twee in die Fakulteit Lettere en Wysbegeerte en een in Teologie. Die aanstelling van H.P. Wolmarans as interne eksaminator vir die aanvullingseksamen is ook goedgekeur.

19 Mei 1933

Die Fakulteit verneem dat MacMillan skriftelik bedank het. Hy is versoek om tot die einde van die jaar beskikbaar te wees en indien nie, om vir doktor H.P. Wolmarans te nader vir tydelike hulp.

16 Junie 1933

Die Raad neem kennis dat doktor H.D. van Broekhuizen as raadslid bedank omdat sy nuwe werksaamhede hom uit die omgewing sal verwyder en dat hy sy teologiese boekery teen 'n geringe prys aanbied.

12 September 1933

Die Fakulteit herkies vir professor S.P. Engelbrecht as dekaan en professor Gemser as sekretaris. Engelbrecht het berig dat hy op 14 Julie 'n openbare lesing op Stellenbosch gehou het oor die vroegste geskiedenis van Transvaal en dat hy op 27 Augustus die Universiteit verteenwoordig het by die bekendstelling van die Afrikaanse Bybel.

08 November 1933

Die Senaat het 'n mosie van deelneming aanvaar met die afsterwe van doktor J. van Belkum 'n persoon wat veel gedoen het vir onderwys in Transvaal en baie belanggestel het in die Universiteit van Pretoria'. Die Senaat het ook besluit dat met die oog op die versterking van die Departement Geskiedenis: 'Professore S.P. Engelbrecht en M. Bokhorst 'n vasomlynde leeropdrag kry in genoemde Departement sonder addisionele salaris.'

17 November 1933

Die Raad stel doktor C.H. Rautenbach vir 1934 aan as lektor in die Departement Wysbegeerte onder die verstandhouding dat hy ook sekere lesings in die Departement Sielkunde sal gee, en dat die Universiteit hom nie sal vra om sy werk in sy gemeente op te gee nie. Verlof is toegestaan aan professor S.P. Engelbrecht om gedurende die Desemberavakansie oorsee te gaan. Nadat 'n notule van 'n buitengewone vergadering van die Fakulteit Lettere en Wysbegeerte behandel is, het die Raad besluit dat professore S.P. Engelbrecht en M. Bokhorst as tydelike maatreef vas omlynde opdragte kry in die Departement Geskiedenis. Die agtergrond daarvan was dat die hoof van die Departement, professor Leo Fouche, onder andere nie meer as twee weke aan die Transvaalse Geskiedenis gewy wou hê nie en dat hy geskerm het vir die behoud van J.A.I. Agar-Hamilton as dosent.

29 November 1933

Die Senaat het goedgekeur dat professor Engelbrecht die verpligte kursus Geskiedenis van die Trekkerstate sal hanteer. Professor McMillan het afskeid geneem van die Senaat.

05 Desember 1933

Die Kuratorium vergader. Die noodsaaklikheid van 'n skriftelike ooreenkoms met die Universiteit is weer bespreek en opdrag is gegee tot dringende onderhandeling. Verslag is gedoen oor die vordering van studente; vier studente het die finale eksamen geskryf en drie het geslaag.

J.J. Engelbrecht sou in Maart 1934 hereksamen in een vak doen. In 1934 sou A. Brandt en L.M. le Roux in die derde jaar wees, S.P. Viljoen en G.P.J. Grobler tweede jaar, P.J.L. Bierman, J.C. du Plessis en W.M. Wolmarans eerste jaar BD.

P.J. Booysen, C.H. Muller en A.J. Nolte sou in die finale BA jaar wees asook H. Muller en F.J. van Zyl in die tweede jaar. Die begroting vir 1934 is vasgestel op £1625. 'n Kommissie is benoem om in te gaan op die hele saak van lenings en wat daarmee saamhang. 'n Mosie van deelneming met die afsterwe van dominee Jac van Belkum is aanvaar.